

समकालीन अन्तर्गत 'अन्तर्गत' पुस्तक

आधुनिकीत अन्तर्गत अन्तर्गत अन्तर्गत
सामान्य अन्तर्गत अन्तर्गत

ह मूळ माय चीज?

स्पेन्सर जॉन्सन, एम.डी.

(अन्तर्गत - अन्तर्गत, अन्तर्गत)

'अन्तर्गत अन्तर्गत अन्तर्गत' अन्तर्गत

अन्तर्गत अन्तर्गत अन्तर्गत अन्तर्गत अन्तर्गत

Introduction of

Who Moved My Cheese? by Spencer Johnson, M.D.

मातृशिक्षक छात्रांचे 'संस्मरण' पुस्तक

आधुनिकीत आणि व्यवसायीक बदलांना
सामोरे जाणवण्या मार्ग

ह मूळहड माय चीज?

स्पेन्सर जॉन्सन, एम.डी.

(उपाध्यक्ष - वॉल स्ट्रीट, वॉशिंग्टन, डी.सी.)

'द व्हाट विथिन विथिन' चे आविष्कारक

अमेरिकन वॉशिंग्टन पोस्ट/टॉक ऑपरेशनस ग्रुप

Massachusetts

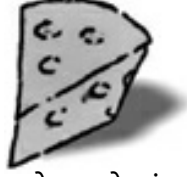
Who Moved My Cheese? by Spencer Johnson, M.D.

हू मूव्हड् माय चीज?

हू मूव्हड् माय चीज?

प्रस्तुत पुस्तकातून प्राप्त होणाऱ्या ज्ञानाचा उपयोग अनेक उद्योगसंस्था, शासकीय संस्था, सेनादलं, लघु उद्योग, रुग्णालयं, चर्च आणि शाळा यांमधील अनेक स्त्री-पुरुष करत आहेत. यांपैकी काही मुख्य नावं अशी:

AAA * Abbott Labs * Amway * Anheuser Busch
* Apple Computers * AT&T * Avis * Bauer
* Bausch & Lomb * Bell South * BF Goodrich
* Bristol Myers Squibb * Blue Cross * Budget
* Cigna * Chase Manhattan * Citibank * 3 Com
* Compaq * Dell computers * Exxon * Federal
Health Care Financing Agency * First Union
* Franklin Mint * General Motors * Georgia Pacific *
Glaxo Wellcome * Goodyear
* Greyhound * GTE Directories * Hewlett-Packard
* Home savings * Hartford Insurance * Hilton
* IBM * International Paper * Kodak * Lockheed
Martin * Lucent Technologies * Marriot * MCI
* Mead Johnson * Mercedes Benz * Merck
* Mobil * Morgan Stanley * Nations Bank
* NCAA * Nestle * Nordstrom * NY Stock Exchange
* Oceaneering * Ohio State University
* Pacific Century Financial * Pepsi * Pitney Bowes
* Procter & Gamble * Pep-Boys
* Pillsbury * Sara Lee * Sea Land
* Shell * Smith Kline Beecham * South West
Ailliness * Texaco * Textron * Time warner
* US Standard Health Care * US Army, Navy &
Airforce * Whirlpool * Xerox * 911 Operators

* उज्ज्वल भविष्याचं चित्र दाखवणारी बरीच पुस्तकं प्रकाशित होत असतात. हू मूव्हड् माय चीज? या पुस्तकाचा माझ्यावर असाच विलक्षण प्रभाव पडला आहे. माझ्या आजूबाजूला घडत असलेले काही बदल मला मुळीच जाणवत नव्हते. पण स्पेन्सर जॉन्सन यांनी माझे डोळे उघडले. हे पुस्तक वाचणं आजच्या युगात अपरिहार्य आहे.

 डेव्हिड ए. हीनन, बोर्ड मेंबर,

पीटर एफ ड्रकर ग्रॅज्युएट मॅनेजमेंट सेंटर

* नोकरी-व्यवसायात अनेक बदल घडत असतात, हे सत्य सर्व जण मान्य करतील. पण या बदलांशी किती लोक जुळवून घेतात? खूपच कमी लोक आयुष्यात बदल घडायला हवेत, अशी अपेक्षा करतात. अचानकपणे घडणाऱ्या बदलांना कसं सामोरं जावं, याचा सोपा नकाशा म्हणजे हू मूव्हड् माय चीज? हे पुस्तक!

 मायकल मोर्ले, सिनियर व्हाइस प्रेसिडंट, ईस्टमेन कोडॅक.

* माझ्या डोळ्यांसमोर एक चित्र उभं राहतंय... मी माझ्या मुलांना, नातवंडांना हू मूव्हड् माय चीज? हे पुस्तक वाचून दाखवतोय आणि सर्व जण या कथेतली शिकवण समजून घेताहेत.

 लेफ्टनंट कर्नल वेन वॉशर,

एरॉनॉटिकल सायन्स सेंटर, राइट पॅटरसन ए एफ बी

* हू मूव्हड् माय चीज? हे पुस्तक वाचून पूर्ण होताच मी आमच्या तांत्रिक विभागाच्या संचालकांसाठी या पुस्तकाच्या अनेक प्रती मागवल्या. आमच्यासमोर उभ्या ठाकलेल्या बदलांना तोंड देणं सोपं जावं, हा या मागचा उद्देश होता. आमच्या टीममध्ये होणारे बदल ते नवी बाजारपेठ विकसित करताना होणारे बदल, अशा सर्व प्रकारच्या बदलांना सामोरं जाणं या पुस्तकामुळे सहज होईल असं मला वाटतं. हे सर्व संचालक त्यांच्यासोबत काम करणाऱ्या सर्वांना हे पुस्तक वाचायला देतील, अशी मला आशा वाटते.

 जोआन बॅक्स, परफॉर्मन्स इफेक्टिव्हनेस एक्स्पर्ट,

व्हर्लपूल कॉर्पोरेशन

* डॉ. जॉन्सन यांच्या इतर पुस्तकांप्रमाणेच हू मूव्हड् माय चीज? हे पुस्तकदेखील समजण्यास सोप्या अशा जीवनसत्यांनी भरलंय. विद्यापीठात शिकवताना आम्ही 'चीज' या रूपकाचा आधार घेत असतो. शिवाय, घरी असतानादेखील आम्ही 'चीज' या प्रतीकाचा उपयोग करून परस्परांना पुढे वाटचाल करण्याचं आव्हान देत असतो, तेदेखील अगदी हसतखेळत!

 **कॅथी क्लीवलॅंड, डायरेक्टर ऑफ ट्रेनिंग,
ओहायो स्टेट युनिव्हर्सिटी**

* हू मूव्हड् माय चीज? या पुस्तकामुळे माझं आयुष्य बदलून गेलं. मी स्वतःचं करिअर सावरलं, ते याच पुस्तकाच्या आधारावर! ज्या क्षेत्रात करिअर घडवण्याची स्वप्नातही कल्पना केली नव्हती, त्या क्षेत्रात मी देदीप्यमान यश मिळवलं.

 **चार्ली जॉन्स, हॉल ऑफ फेम स्पोर्टकास्टर,
एन.बी.सी. टेलिव्हिजन**

* आमच्या संचालक मंडळानं कंपनी विकण्याचा निर्णय घेतला... 'आता माझ्या नोकरीवर गदा येणार' या असुरक्षितपणाच्या भावनेनं मला पोखरलं. मी स्वतःला दुर्देवी समजू लागलो. पण इतक्यात हू मूव्हड् माय चीज? माझ्या वाचनात आलं. अचानकपणे विजेचा धक्का बसावा, तसं मला या पुस्तकानं हादरवून टाकलं. माझ्यात अमूलाग्र बदल घडला. मी परिस्थितीला दोष देणं थांबवलं. आता माझ्या मनात जबरदस्त आत्मविश्वास निर्माण झाला आणि माझं नवीन 'चीज' शोधण्यासाठी मी प्रेरित झालो.

 मायकल कार्लसन, प्रेसिडंट, एडिसन प्लॉस्टिक्स

* हे पुस्तक वाचल्यानंतर अनेक कंपन्यांमधील लोक हू मूव्हड् माय चीज? भूलभुलैया, हेम, हॉ' अशा गोष्टींविषयी चर्चा करत राहतील. याचं कारण म्हणजे, डॉ. जॉन्सन यांची रंजक लेखनशैली आणि वाचकांना खिळवून ठेवणारी चित्रमयता! या पुस्तकामुळे बदलांचा सामना करण्याचा विलक्षण प्रभावी आणि अविस्मरणीय मार्ग आपल्यासमोर स्पष्ट होईल.

 **अल्बर्ट जे. सायमॉन, प्रेसिडंट,
रॉशेस्टर इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजी**

* डॉ. जॉन्सन यांनी मांडलेल्या कथेमुळे आणि ते प्रदान करत असलेल्या असामान्य अंतर्दृष्टीमुळे हे एक 'दुर्मीळ पुस्तक' ठरलंय. बदलांचा सामना करू इच्छिणाऱ्या प्रत्येकाला हे पुस्तक समजण्यास सोपं आणि म्हणूनच वाचनीय वाटेल. माझ्या सर्व सहकाऱ्यांना आणि मित्रांना मी हे पुस्तक द्यायचं ठरवलंय.

 रॅंडी हॅरिस, माजी उपाध्यक्ष, मेरिल लिंच इंटरनॅशनल.

* आपलं चीज कोणीतरी हिरावून घेतल्याचं आपल्याला कधी ना कधी जाणवतं. या पुस्तकातील सिद्धान्त वापरणाऱ्या कोणत्याही व्यक्तीला बदलाची गरज जाणून घेण्यासाठी आणि बदलाशी जुळवून घेण्यासाठी नक्कीच फायदा होईल.

 जॉन ए. लोपिआनो, सिनियर वाइस प्रेसिडंट,

झेरॉक्स डॉक्युमेंट कंपनी

* मी या पुस्तकाच्या अनेक प्रती खरेदी करत राहतो. कारण ही कथा खूपच छान आहे. बदलाशी जुळवून घेताना नेमकं काय करावं, यासाठी वाचकांना प्रेरित करण्याचा हा अद्वितीय मार्ग आहे. बिझनेस संदर्भातील हे पहिलंच असं पुस्तक आहे, जे मी पुन्हापुन्हा वाचतो. इतकंच काय तर, माझ्या सहकाऱ्यांनी, मित्रांनी आणि ग्राहकांनी हे पुस्तक वाचावं, असा मी आग्रह करत असतो.

 ब्रुस क्रॅगर, सिनिअर व्ही.पी.,

ओशनिअरिंग इंटरनॅशनल इंक

* ही कथा वाचल्यापासून मी आणि माझा कर्मचारीवर्ग होणाऱ्या बदलांकडे 'आपलं चीज कोणीतरी हलवलंय' या दृष्टीकोनातून पाहतो. त्यामुळे आम्ही बदल घडवून आणण्यात यशस्वी होतोय. शिवाय, नव्या संधींकडे एक रोमहर्षक, साहसी अनुभव म्हणून पाहतोय.

 टॉपर लाँग, डिव्हिजन प्रेसिडंट, टेक्स्ट्रॉन

* व्यवसायात असणारी जोखीम आणि बदल यांकडे सकारात्मक भूमिकेतून पाहण्याची भाषा या पुस्तकातल्या प्रत्येक पानावर आढळते. त्यामुळेच आम्ही हू मूव्हड् माय चीज? हे पुस्तक आमच्या प्रत्येक प्रशिक्षण कार्यक्रमात वापरणार आहोत. या पुस्तकातला संदेश अत्यंत सुस्पष्ट आहे. शिवाय, यातली पात्रं प्रत्येक व्यवसायात तुमच्या आजूबाजूला असल्याचं आढळेल.

 सॅडली ग्रंबल्स, बेलसाउथ

हू मूव्हड् माय चीज?

आयुष्यातील आणि व्यवसायातील बदलांना सामोरं जाण्याचा मार्ग

स्पेन्सर जॉन्सन, एम.डी.

(प्रस्तावना : केनेथ ब्लॅचर्ड, पीएच.डी)

अनुवाद : मोहन मदगुलकर

मंजुल पब्लिशिंग हाउस

Dedicated to my friend Dr. Kenneth Blanchard,
whose enthusiasm for this story
encouraged me to write this book,
and whose help brought it to so many people .

First published in India by

Manjul Publishing House
Corporate and Editorial Office

- 2nd Floor, Usha Preet Complex, 42 Malviya Nagar, Bhopal 462 003 - India
Sales and Marketing Office
- 7/32, Ansari Road, Daryaganj, New Delhi 110 002 - India
Website : www.manjulindia.com

Distribution Centres
Ahmedabad, Bengaluru, Bhopal, Kolkata, Chennai,
Hyderabad, Mumbai, New Delhi, Pune

Marathi edition of **Who Moved My Cheese ?** by Spencer Johnson, M.D.
Foreword by Kenneth Blanchard, Ph.D .

This edition first published in 2003
Tenth impression 2017

Copyright © 1998 by Dr. Spencer Johnson, M.D.
All rights reserved .

This edition published by arrangement with **G.P. Putnam's Sons** ,
a member of Penguin Group (USA) Inc .

ISBN 978-81-86775-34-9

Translation by Mohan Madgulkar
Editing by Chetan Koli

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in or introduced into a retrieval system, or transmitted, in any form, or by any means (electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise) without the prior written permission of the publisher. Any person who does any unauthorized act in relation to this publication may be liable to criminal prosecution and civil claims for damages .

उंदीर आणि माणूस यांनी आखलेल्या
सर्वश्रेष्ठ योजनादेखील
अनेकदा फसतात.

रॉबर्ट बर्न्स
१७५९ - १७९६

आयुष्य म्हणजे काही सरळसोट रस्ता नव्हे,
ज्यावरून आपण न थांबता प्रवास करू शकू...
आयुष्य म्हणजे वेड्यावाकड्या वळणांचा,
गल्लीबोळांचा एक भूलभुलैया आहे.
इथं स्वतःचा मार्ग स्वतःलाच शोधावा लागतो.
या शोधयात्रेत आपण कधी भरकटतो, गोंधळून जातो; कधी
अंधारलेल्या वाटांवर आपली पावलं थबकतात.
पण जर आपला ईश्वरावरचा विश्वास दृढ असेल,
तर एका क्षणी आपल्या कल्याणाचं द्वार निश्चितच उघडतं.

ए.जे. क्रोनिन

प्रकाशकाचे निवेदन

हू मूव्हड् माय चीज? या बेस्टसेलर पुस्तकाचा मराठी अनुवाद प्रकाशित करताना आम्हांला अतिशय आनंद होतोय. कारण जे लोक इंग्रजी वाचू किंवा समजू शकत नाहीत; शिवाय ज्यांना त्यांच्या मातृभाषेतच हे पुस्तक वाचायला आवडेल, अशा सर्वांना या पुस्तकाचा लाभ होईल, असं आम्हांला वाटतं. सध्याच्या युगात हे पुस्तक 'क्लासिक' ठरलंय. प्रत्येक महत्त्वाकांक्षी व्यक्तीला या पुस्तकाचा लाभ होईल, हे निश्चित!

स्पेन्सर जॉन्सन यांच्या या कथेत 'चीज' ही एक महत्त्वाची उपमा वापरली आहे. अर्थात अनुवाद करताना आम्ही 'चीज' असाच शब्दप्रयोग केलाय. चविष्ट आणि पौष्टिक असल्यानं पाश्चिमात्य देशांत 'चीज' या खाद्यपदार्थाचं वेगळंच महत्त्व आहे. खरंतर ते चौरस आहाराचं प्रतीक आहे. थोडक्यात पाश्चात्य देशांत 'चीज' हा आहारातला एक अविभाज्य घटक आहे. 'चीज' या शब्दाचा 'पनीर' किंवा 'विलायती पनीर' असा अनुवाद करणं आम्ही जाणीवपूर्वक टाळलं. कारण 'पनीर' असा शब्दप्रयोग करणं आम्हांला योग्य वाटलं नाही. 'कूलर', 'रेफ्रिजरेटर' यांसारखे शब्द परकीय आहेत; पण 'पनीर' हा शब्द मात्र अस्सल भारतीय आहे.

अर्थात, 'चीज' म्हणजे एखादी वस्तू किंवा शास्त्रीय संगीतातील 'चीज' असा अर्थ प्रस्तुत पुस्तकात मुळीच अभिप्रेत नाही.

हू मूव्हड् माय चीज

अनुक्रमणिका

आपल्या सर्वांमध्ये दडलेली पात्रं
गोष्टीमागची एक गोष्ट (केनेथ ब्लॅचर्ड, पीएच.डी.)
“आम्ही पुन्हा एकत्र जमलो” - शिकागो
हू मूव्हड् माय चीज?
चार पात्रं
'चीज'चा शोध
काहीच चीज नाही!
उंदीर - स्निफ आणि स्करी
छोटी माणसं - हेम आणि हॉ
पुन्हा एकदा भूलभुलैयामध्ये
भीतीवर विजय
साहसातला आनंद
चीजसोबत पुढे
भिंतीवर लिहिलेले सुविचार
नव्या चीजचा आस्वाद
परिवर्तनाचा आनंद
गोष्ट ऐकल्यानंतर त्याच दिवशी घडलेली मित्रांची चर्चा
लेखकाविषयी

आपल्या सर्वांमध्ये दडलेली पात्रं

सोपी आणि गुंतागुंतीची

प्रस्तुत कथेतील चार काल्पनिक पात्रं -

उंदीर : स्निफ आणि स्करी, छोटी पात्रं : हेम आणि हॉ. लिंग, जात, राष्ट्रीयत्व अशा सर्व भेदांपलीकडे असणारी ही पात्रं आपल्याच अंतरंगात आहेत... ती कधी साधी वाटतात, तर कधी गुंतागुंतीची!

आपण कधी स्निफसारखे वागतो... 'भविष्यात नेमके कोणते बदल घडतील' याचा सुगावा घेत राहतो; तर कधी आपण स्करीप्रमाणे वागतो... उत्साहाच्या भरात पुढची वाटचाल करत राहतो.

कधी आपण हेमप्रमाणे वागतो... 'घडत असलेल्या बदलांमुळे माझं नुकसान तर होणार नाही ना' अशी भीती आपल्याला पोखरत असते. त्यामुळेच हेमप्रमाणे आपण बदल नाकारतो.

तर कधी आपण हॉशी सहमत असतो... हॉ म्हणजे असं पात्र जे काळाबरोबर पुढे जात राहतं. 'बदल झाला तरी काही हरकत नाही. कारण बदल हा भल्यासाठीच घडतो' अशी हॉची धारणा असते. प्रत्येक वेळी आपण या चार काल्पनिक पात्रांपैकी एकासारखे वागत असतो. पण तरीही आपलं उद्दिष्ट मात्र एकच असतं- चीज (यश) मिळवणं.

आयुष्यरूपी भूलभुलैयात निश्चित वाटचाल करण्याची आणि घडणाऱ्या बदलांशी जुळवून घेत यशस्वी होण्याची आता वेळ आली आहे...

गोष्ठीमागची एक गोष्ट

केनेथ ब्लॅचर्ड, पीएच.डी.

हू मूव्हड् माय चीज या गोष्ठीमागे एक गोष्ट दडली आहे. ती सांगताना मला खूप आनंद होतोय. हे पुस्तक आता प्रकाशित झाल्यानं आपण सर्व जण ते वाचू शकणार आहोत, त्याचा आनंद घेणार आहोत आणि ही गोष्ट इतरांनासुद्धा सांगू शकणार आहोत.

स्पेन्सर जॉन्सन यांनी बऱ्याच वर्षांपूर्वी मला ही 'चीज'ची विलक्षण गोष्ट ऐकवली. खरं तर तेव्हापासून मी या पुस्तकाची वाट पाहतोय. आता या घटनेला बरीच वर्षे झाली... आम्ही दोघांनी मिळून 'द वन मिनिट मॅनेजर' लिहिलं, त्याही आधी मी 'चीज'विषयी ऐकलं होतं.

ही गोष्ट ऐकताक्षणी माझ्या मनात विचार आले, 'किती सुंदर गोष्ट आहे ही! या गोष्ठीचा मला भविष्यात खूपच फायदा होईल.'

हू मूव्हड् माय चीज? ही गोष्ट आहे, 'बदल' या महत्त्वपूर्ण विषयाची! एका भूलभुलैयात चार मजेदार पात्रं 'चीज' शोधत असतात. ही शोधयात्राच या कथेत मांडली आहे. पण 'चीज'चा शब्दशः अर्थ घेऊ नका. 'चीज' म्हणजे आपल्याला आयुष्यात हवी असणारी गोष्ट. उत्तम नोकरी, पैसा, ऐश्वर्य, स्वातंत्र्य, आरोग्य, पदप्रतिष्ठा, मनःशांती, जॉगिंग किंवा गोल्फसारखा छंद... प्रत्येकाला यांपैकी कोणती ना कोणती गोष्ट हवी असते. थोडक्यात प्रत्येकासाठीचं 'चीज' वेगळं असू शकतं.

आपण सर्व जण कोणत्या ना कोणत्या 'चीज'च्या मागे धावत असतो. 'चीज मिळाल्यावर मी किती सुखी होईन!' असं प्रत्येकाला वाटत असतं. एकदा का चीज मिळालं की, आपल्याला ते सोडवत नाही. समजा, कोणी दुसरा मनुष्य तुमचं चीज हिरावून घेत असेल किंवा काही कारणानं तुमचं चीज हरवलं, तर तुम्ही कमालीचे अस्वस्थ होता.

या गोष्ठीत वापरलेला आणखी एक शब्द म्हणजे, 'भूलभुलैया'. आता 'भूलभुलैया' म्हणजे असं ठिकाण जिथं आपण चीजच्या (सुखाच्या, यशाच्या) शोधात भटकत असतो.

मग ते नोकरीचं ठिकाण असेल, तुमचा व्यवसाय असेल, कुटुंब, नातेवाइक, समाज किंवा असं कोणतंही क्षेत्र असेल.

या पुस्तकात तुम्ही अशी गोष्ट वाचणार आहात, जिचा मी माझ्या व्याख्यानांत नेहमीच उल्लेख करत असतो. यामुळे आजवर अनेकांना लाभ झाल्याचे अभिप्राय मला सतत मिळत असतात.

तुमचा विश्वास असो वा नसो, पण हू मूव्हड् माय चीज? या कथेमुळे अनेकांचे बिघडलेले वैवाहिक संबंध सुधारले आहेत. अनेकांची व्यावसायिक कारकिर्द यशस्वी झाली आहे. कित्येकांच्या आयुष्याची झालेली वाताहात थांबली आहे.

आता मी तुम्हांला एक सत्यघटना सांगतो. 'एनबीसी' टीव्हीसाठी निवेदनाचं काम करणारे चार्ली जॉन्स यांचं हे ज्वलंत उदाहरण... जॉन्स म्हणतात की, या पुस्तकामुळे त्यांचं करिअर सावरलं. टीव्हीवरील निवेदकाचं काम हे तसं विशेष म्हणावं लागेल. पण जॉन्स यांच्या उदाहरणातून आपल्या सर्वांचा लाभ होऊ शकतो.

ऑलिम्पिक स्पर्धांतल्या मैदानी खेळांचं निवेदन करणं यात जॉन्स तरबेज होते. पण एका वर्षी एक अनपेक्षित बदल जॉन्स यांच्यासमोर उभा ठाकला. 'मैदानी खेळांच्या निवेदनाऐवजी या वर्षी तुम्हांला जलतरण स्पर्धांचं निवेदन करावं लागेल', असा आदेश त्यांच्या वरिष्ठांनी दिला. चार्ली जॉन्स यांच्यासाठी हा फार मोठा अनपेक्षित धक्का होता. ते खूपच अस्वस्थ झाले.

जलतरण स्पर्धांविषयीचं त्यांचं ज्ञान खूपच तोकडं होतं. 'मी मैदानी खेळांतल्या निवेदनांसाठी प्रसिद्ध आहे. मग माझी ही गुणवत्ता विचारात का घेतली गेली नाही? मला डावललं जातंय...' जॉन्सच्या मनात अशा अनेक नकारात्मक विचारांची गर्दी झाली. ते हताश झाले, संतापले. ते या बदलाचा स्वीकारच करू शकत नव्हते. संतापाचा उद्रेक झाल्यानं त्यांचं कोणतंच काम नीट होईना.

काही दिवसांनी हू मूव्हड् माय चीज? ही गोष्ट त्यांच्या वाचनात आली

या गोष्टीमुळे चार्ली जॉन्स यांना स्वतःवरच हसू आलं, त्यांनी त्यांच्या मनोवृत्तीत कमालीचं परिवर्तन घडवलं. 'माझ्या वरिष्ठांनी माझं केवळ 'चीज' हिरावून घेतलंय' हे वास्तव त्यांच्या लक्षात आलं. आता त्यांनी बदलत्या परिस्थितीशी जुळवून घेण्यासाठी पावलं उचलली. ते दोन नवीन क्रीडाप्रकार शिकले. नवीन गोष्टी शिकताना त्यांच्या तनामनात उत्साह आणि आनंद पसरू लागला.

चार्ली जॉन्सच्या दृष्टिकोणात झालेला हा कमालीचा बदल आणि त्यांचा खळाळता उत्साह त्यांच्या वरिष्ठांनासुद्धा जाणवला. त्यामुळे जॉन्स यांना आणखी काही महत्त्वाची कामं मिळाली. त्यांनी यशाची नवनवी शिखरं पादाक्रांत केली. त्यानंतर त्यांना 'प्रो फुटबॉल'च्या 'हॉल ऑफ फेम ब्रॉडकास्टर्स अॅली'मध्ये सहभागी होण्याची संधी लाभली.

ऑफिसमधल्या प्रगतीपासून ते प्रेमाची नाती विकसित करण्यापर्यंत, अनेक ठिकाणी कित्येक लोकांना हू मूव्हड् माय चीज? या कथेचा फायदा झाला आहे. चार्ली जॉन्स यांची यशोगाथा म्हणजे अशा अनेक सत्यकथांपैकी एक!

या कथेत विलक्षण शक्ती आहे. या शक्तीवर माझा इतका जबरदस्त विश्वास आहे की, मी माझ्या कंपनीतल्या दोनशेहून अधिक कर्मचाऱ्यांना या पुस्तकाची प्रकाशनपूर्व आवृत्ती भेट दिली.

का बरं?

कारण 'ब्लॅचर्ड ट्रेनिंग अँड डेव्हलपमेंट' ही काळासोबत स्वतःमध्ये बदल घडवणारी कंपनी आहे. केवळ आपलं अस्तित्त्व टिकवणं हे या कंपनीचं ध्येय मुळीच नाही. तर सतत प्रगतीचा ध्यास असणारी ही कंपनी आहे. कोणीतरी आमचं 'चीज' सतत हिरावून घेत असतं. पूर्वी आम्हांला एकनिष्ठ आणि विश्वासू कर्मचाऱ्यांची गरज होती. पण आता आम्हांला 'लवचीक' असणाऱ्या, बदलांशी जुळवून घेणाऱ्या कर्मचाऱ्यांची गरज असते. परिस्थितीनुसार कामात बदल करणारे कर्मचारी आम्हांला हवे असतात.

आयुष्यात आणि व्यवसायात सतत बदल होत असतील, तर त्याचा ताण येणं स्वाभाविक आहे. पण या बदलांकडे पाहण्याची वेगळी दृष्टी आत्मसात करणं खूपच महत्त्वाचं आहे. त्यासाठीच ही कथा जरूर वाचा.

हू मूव्हड् माय चीज? ही कथा वाचण्यासाठी मी लोकांना सांगितलं आणि काही कालावधीतच त्यांच्यात घडणारं सकारात्मक परिवर्तन मी पाहू शकलो. या पुस्तकाच्या वाचनामुळे लोकांच्या मनात साचलेली नकारात्मक ऊर्जा विलीन झाली. माझ्या कंपनीच्या प्रत्येक विभागातील कर्मचाऱ्यांनी यासाठी माझे खूप आभार मानले. कंपनीत होत असलेल्या बदलांकडे आता आम्ही सकारात्मक दृष्टीकोनातून पाहतोय, असंही त्यांनी मला आवर्जून सांगितलं. ही छोटीशी बोधकथा वाचण्यासाठी खूपच कमी वेळ लागतो; पण तिचा तुमच्या आयुष्यावर दीर्घकालीन सखोल परिणाम होतो.

या पुस्तकाचे तीन भाग आहेत. 'आम्ही पुन्हा एकत्र जमलो' या पहिल्या भागात शाळेतील काही जुने मित्र भेटतात. त्यांच्या आयुष्यात घडत असलेल्या बदलांविषयी त्यांच्या गप्पागोष्टी होतात. दुसऱ्या भागात, हू मूव्हड् माय चीज? ही मुख्य गोष्ट आहे. ही गोष्ट म्हणजे या पुस्तकाचा मूळ गाभाच जणू! तिसरा भाग म्हणजे, 'चर्चा'. या भागात, सर्व मित्र काही मुद्यांवर चर्चा करतात. जसं- कथेतून नेमकं काय शिकायला मिळालं आणि या बाबींचा प्रत्यक्ष आयुष्यात, कामात कसा उपयोग करता येईल.

या पुस्तकाचं मूळ संस्करण ज्यांनी वाचलंय, ते वाचक कदाचित कथा संपताच पुस्तकवाचन थांबवतील. आणि ही कथा स्वतःच्या आयुष्याशी ताडून पाहतील. तर काही वाचक 'चर्चा' हा भाग नक्की वाचतील. ज्यामुळे त्यांच्या विचारांना चालना मिळेल आणि वाचलेल्या मौलिक बाबी अंमलात कशा आणायच्या, याचा ते विचार करू शकतील.

तुम्ही हे पुस्तक जितक्या वेळा वाचाल, तितक्यांदा तुम्हांला प्रत्येक वेळी नवा अर्थ गवसेल, नवीन पैलू तुमच्या दृष्टिपथात येतील. मला आजही या पुस्तकातून दरवेळी नवीन बोध मिळतो. तुम्हांलाही बदलाशी जुळवून घेण्यासाठी नवी ऊर्जा मिळेल, यशप्राप्तीचं अनोखं रहस्य गवसेल.

या कथेतून तुम्हांला आनंद मिळेल, अशी शुभेच्छा देतो. या कथेसोबत तुम्हीही पुढची वाटचाल करा.

केनेथ ब्लॅचर्ड,
सॅन दिएगो, १९९८

“आम्ही पुन्हा एकत्र जमलो”

शिकागो

रविवारची सोनेरी सकाळ होती... शिकागोमध्ये काही जुने शालेय मित्र खूप वर्षांनंतर स्नेहभोजनाचा आस्वाद घेत होते. ते स्नेहसंमेलनासाठी आले होते.

आदल्या रात्री त्यांचा स्नेहसंमेलनाचा कार्यक्रम पार पडला होता आणि आता त्यांना परस्परांच्या आयुष्यात काय सुरू आहे, हे जाणून घेण्याची उत्सुकता होती. काही वेळ हास्यविनोदात गेला आणि त्यानंतर भोजन झालं. मग सुरू झाला एक रंजक संवाद...

एन्जेला शाळेत असताना खूपच लोकप्रिय होती. “आयुष्य इतक्या वेगळ्या वळणावर असेल असं शाळेत असताना तरी वाटलं नव्हतं. सगळंच किती बदललंय ना आता!” एन्जेला म्हणाली.

“हो! अगदी बरोबर बोललीस. बदल तर घडलाच आहे.” नॅथननं तिच्या बोलण्याला दुजोरा दिला. नॅथनच्या वडलांचा व्यवसाय होता. त्यानं वडलांचाच व्यवसाय पुढे चालू ठेवलाय, हे सर्वानाच माहीत होतं. अनेक वर्षांपासून नॅथनचा व्यवसाय एका ठरावीक मार्गानं सुरू होता. तरीही त्याच्या मुखात, ‘बदल तर घडलाच आहे’ असे शब्द शोभत नव्हते. सर्वाना जरा याचं आश्चर्यच वाटलं.

“आजूबाजूची परिस्थिती नेहमी बदलत असते. पण स्वतःमध्ये बदल घडवून आणायला मात्र कोणीच तयार नसतं. हे तुमच्या लक्षात आलंय का?” नॅथननं प्रश्न विचारला.

“आपण बदलाला विरोध करतो. कारण आपल्याला त्याची भीती वाटते.” कार्लोसनं पुष्टी दिली.

“कार्लोस, तू फुटबॉल टीमचा कॅप्टन होतास ना रे! मग भीती हा शब्दच तुझ्या तोंडी शोभत नाही.” जैसिकानं कोपरखळी मारली.

सर्वांच्या दिशा बदलल्या होत्या. त्यांपैकी काही जणी गृहिणी होत्या; तर कोणी मोठ्या

कंपनीत व्यवस्थापकीय पदावर कार्यरत होतं. पण असं असलं तरीही सगळ्यांच्या भावना मात्र सारख्याच होत्या.

ही जाणीव होताच सर्वांना हसू आलं.

अलीकडच्या काही वर्षांत सर्व जण अनपेक्षित बदलांना सामोरं जात होते. पण बदलत्या परिस्थितीशी कसं जुळवून घ्यायचं, हे कोणालाच समजत नव्हतं.

“मलाही बदलाची भीती वाटायची. आम्ही करत असलेल्या व्यवसायात काही अनपेक्षित बदल झाले. पण आम्ही मात्र आमच्या कार्यपद्धतीत त्यानुसार बदल केला नाही. मग काय! आमचा व्यवसाय बुडाला. होत्याचं नव्हतं झालं.

पण एकदा आम्हांला एक मजेदार गोष्ट समजली आणि आम्ही या संकटातून स्वतःला सावरू शकलो” मायकल म्हणाला.

सर्वांची उत्सुकता शिगेला पोचली होती. ती आणखी वाढवत मायकल म्हणाला, “त्या कथेमुळे माझा दृष्टीकोन पूर्णपणे बदलला... केवळ व्यवसायाकडे पाहण्याची नव्हे, तर जीवनाकडे पाहण्याची दृष्टी पार बदलून गेली... सगळं काही सुरळीत झालं. मग मी माझ्या सहकाऱ्यांनासुद्धा ही कथा सांगितली. खरंच! या कथेमुळे सर्वांच्या आयुष्याचा कायापालट झाला.”

“ही कथा आहे तरी काय? या कथेचं नाव काय आहे?” एन्जेलाचं कुतुहल जागलं होतं.

“कथेचं नाव आहे- हू मूव्हड् माय चीज?”

मायकलचं उत्तर ऐकून सर्व जण हसू लागले.

“नाव खूपच मजेदार आहे. मला वाटतंय, ही गोष्ट सर्वांना खूपच आवडेल.” कार्लोसनं मनापासून दाद दिली. “आम्हांला सांगशील ही गोष्ट?” कार्लोसनं प्रश्नही विचारला.

“हो तर! का नाही? मला आवडेल ही गोष्ट सांगायला आणि तसा पण त्यासाठी खूप वेळ नाही लागणार.” मायकल उत्साहानं म्हणाला.

त्यानं ‘हू मूव्हड् माय चीज?’ ही गोष्ट सांगायला सुरुवात केली.

हू मूव्हड् माय चीज?

कोणे एके काळी एका दूर देशात चार छोटी पात्रं राहत होती. या चारही पात्रांना आवडणारी एक समान गोष्ट म्हणजे, 'चीज'! चीज शोधण्यासाठी ती दररोज एका भूलभुलैयात जायची. त्यांना चीज मिळवून स्वतःचं पोटही भरायचं होतं आणि आनंदीही राहायचं होतं.

चार पात्रांपैकी दोन तर पिटुकले उंदीर होते. एकाचं नाव होतं 'स्निफ', तर दुसऱ्याचं 'स्करी'. इतर दोन पात्रं म्हणजे उंदरांइतकीच दोन छोटी माणसं... एकाचं नाव होतं 'हेम', तर दुसऱ्याचं 'हॉ'.

या चारही पात्रांचा आकार इतका छोटा होता की, वरकरणी त्यांच्या हालचाली मुळीच समजत नव्हत्या. पण बारकाइनं निरखून पाहताच त्यांच्या उचापती लक्षात यायच्या.

दररोज त्या भूलभुलैयात शिरायचं आणि 'चीज' मिळवण्यासाठी धावपळ करायची हाच त्यांचा नित्यक्रम होता.

स्निफ आणि स्करी हे उंदीर असल्याने त्यांना माणसांप्रमाणे स्वतंत्र बुद्धी मुळीच नव्हती. पण माणसांच्या तुलनेत त्यांची अंतःप्रेरणा मात्र खूपच विलक्षण होती. या अंतःप्रेरणेच्या बळावरच ते उंदीर नेहमी टणक चीज शोधायचे. जेणेकरून त्यांना कुरतडायला मजा येईल. तर इतर दोन छोटी माणसं मात्र (हेम आणि हॉ) चांगल्या दर्जाचं, मऊ चीज शोधत असत. असं उत्तम दर्जाचं चीज शोधण्यासाठी ते आपल्या बुद्धीचा वापर करत. पण या बुद्धीत अनेक भावना, तर्कवितर्क आणि धारणा साठल्या होत्या. चीज मिळाल्यावरच आपलं जीवन यशस्वी होईल, असं हेम आणि हॉ यांना वाटायचं.

उंदीर आणि छोटी माणसं यांच्यात तसा बराच फरक असला, तरीही एक बाब मात्र सारखीच होती. ते दररोज सकाळी उठायचे. आपला जॉगिंग सुट आणि स्पोर्ट शूज चढवून आपल्या आवडत्या 'चीज'च्या शोधार्थं भूलभुलैयात शिरायचे. भूलभुलैया म्हणजे एक चक्रव्यूहच होतं जणू... तिथं अनेक गल्ल्या, खोल्या आणि वेगवेगळी स्टेशन्स होती. काही मोजक्या खोल्यांमध्ये चविष्ट चीज ठेवलेली असायची. पण त्या भूलभुलैयात काही अंधाऱ्या खोल्या आणि रस्ते होते... कोणीही गोंधळून जाऊन वाट चुकेल असाच तो भूलभुलैया होता.

जे लोक या भूलभुलैयात स्वतःचा मार्ग शोधत, त्यांचं जीवन मात्र फारच सुखी होतं.

स्निफ आणि स्करी या दोन उंदरांनी चीज शोधण्यासाठी खूपच सोपी आणि कमी जोखीम असणारी पद्धत वापरली होती. ते प्रत्येक गल्लीत शोध घेत जायचे. तिथं चीज मिळालं तर परत फिरायचे, अन्यथा पुन्हा दुसऱ्या गल्लीत जायचे.

स्निफ आपल्या तीक्ष्ण नाकानं चीजचा शोध घेत असे आणि स्करी चपळतेने पुढे धावत असे. पण भूलभुलैयात त्यांना बऱ्याचदा चकवा मिळत असे. कधी ते रस्ता विसरत, कधी अंधारात हरवून जात असत, कधी त्यांना समोर मार्गच दिसत नसे, तर कधी ते भिंतीला धडकत असत.

हेम आणि हॉ यांच्याकडे मात्र विचार करण्याची क्षमता होती. शिवाय, आलेल्या अनुभवावरून शिकण्याचं कौशल्यदेखील होतं. त्यामुळेच चीज शोधताना ते नेहमी वेगळी शकल लढवायचे. पण मनात निर्माण होणाऱ्या भावना आणि पूर्वग्रह यांमुळे ते बऱ्याचदा विचलितही व्हायचे.

त्या दोन गटांची चीज शोधण्याची पद्धत कशी का असेना, एके दिवशी त्या सर्वांना त्यांचं 'चीज' मिळालं. भूलभुलैयातल्या 'सी' स्टेशनजवळ त्यांना त्यांच्या आवडीचं भरपूर चीज गवसलं.

त्या दिवसापासून ते चौघे जण सकाळी उठायचे. आपला जॉगिंग सुट आणि स्पोर्ट शूज चढवून 'सी' स्टेशनजवळ यायचे आणि चीजचा मनमुराद आस्वाद घ्यायचे. कित्येक दिवस त्यांचा हाच दिनक्रम बनला होता. आता चीजसाठी त्यांना इतरत्र धावण्याची गरजच काय होती!

स्निफ आणि स्करी दररोज सकाळी लवकर उठत असत आणि 'सी' स्टेशनजवळ पोचण्यासाठी भूलभुलैयात एका विशिष्ट मार्गानं पळत असत. इच्छितस्थळी पोचल्यावर ते दोन्ही उंदीर आपले बूट काढून दोरीनं बांधत असत आणि आपल्या गळ्यात घालत. जेणेकरून गरज पडल्यास त्यांचा त्वरित उपयोग करता यावा. त्यानंतर ते चीजचा मनसोक्त आस्वाद घेत असत.

सुरुवातीला हेम आणि हॉ ही दोन छोटी माणसं, चीज खाण्यासाठी 'सी' स्टेशनजवळ धावतपळत जात.

पण काही कालावधीनंतर मात्र या दोन छोट्या माणसांची दिनचर्या बदलली. ते कमालीचे आळशी बनले. सकाळी उशिरा उठणं, रमतगमत आवरणं, आरामात कपडे घालणं आणि मग 'सी' स्टेशनकडे जाण्यासाठी प्रवास सुरू करणं... असा त्यांचा दिनक्रम बनला होता. कारण आता त्यांना चीज नेमकं कुठं आहे, हे समजलं होतं ना!

या ठिकाणी चीज नेमकं कुठून आलं, ते इथं कोणी आपून ठेवलं याविषयी त्यांना मुळीच माहिती नव्हती. किंबहुना या ठिकाणी आता कायमच चीज असेल, असं जणू त्यांनी गृहीतच

धरलं होतं.

हेम आणि हॉ दररोज सकाळी उशिरा 'सी' स्टेशनजवळ यायचे. तिथं निवांतपणे तळ ठोक्याचे. स्वतःच्या घरात आल्यासारखं बिनधास्त व्हायचे. आपला जॉगिंग सूट आणि स्पोर्ट शूज काढून दूर फेकून द्यायचे. मग स्लिपर्स घालून चीज खात आरामात बसायचे. खरंच! चीज मिळालं आणि ते दोघंही आळशी बनले.

“हे फार मस्त आहे बुवा! इथं एवढं चीज आहे की, आपल्याला ते आयुष्यभर पुरेल” हेम म्हणाला. छोटी माणसं त्यांना मिळालेल्या यशानं हुरळून गेली होती. त्यांना आता सुरक्षिततेची भावना सुखद वाटत होती.

काही काळानंतर हेम आणि हॉ यांना 'सी' स्टेशनजवळ असणारं सगळं चीज आपलंच आहे, असं वाटू लागलं. आता तर त्यांनी त्या चीजवर मालकी हक्क गाजवायला सुरुवात केली. त्यांनी त्याच स्टेशनजवळ आपलं घर बांधलं आणि त्याच्या आजूबाजूलाच आपलं आयुष्य आखायला सुरुवात केली.

या नवीन घराला सुशोभित करण्यासाठी हेम आणि हॉ यांनी भिंतीवर काही सुविचार लिहायला सुरुवात केली. त्या सुविचारांच्या चारही बाजूंना चीजचं चित्र काढलं. त्यातलं एक सुवचन होतं-

जर असेल तुमच्याजवळ
चीज भरपूर
तरच असाल तुम्ही आनंदी
आणि व्हाल खूश!

बऱ्याचढा हेड आणल हॉ तऱ्यांच्या डलत्रांना 'सी' स्टेशनजवळ घेऊन जात आणल बढाया डारत, "डलहललंत कलती चीज आहे इथं! हे चीज खूपच चवलष्ट आहे बरं..." ते कधी तऱ्यांच्या डलत्रांना चीज खारू घालत, तर कधी तऱ्यांना चीज दऱ्याचं टाळत.

"खरंतर हे सगळं चीज केवळ आपल्यालाच डलळायला हवं. एवढं स्वादलष्ट चीज डुराप्त करण्यासाठी आपणच खऱ्या अर्थानं लायक आहोत" हेड ड्हणाला. शलवाय तो चीजचा एक स्वादलष्ट तुकडा तोंडालत घालत डुन्हा ड्हणाला, "हे चीज डलळवण्यासाठी आपण कलती कष्ट केले ना!" एवढं बोलून हेड तलथंच झोडो डेला.

हे काही डलहलल्यांदा घडत नव्हतं.

ही दोन छोटी डरणसं दलवसडर डरडेट चीज खारून रात्री घरी डरतत असत आणल दुसऱ्या दलवशी सकाळी जास्त चीज हादडण्याच्या उद्देशानं डुन्हा 'सी' स्टेशनकडे जात असत. कलत्येक दलवस हाच नलत्यक्रम सुरू होता.

हेड आणल हॉ यांच्यात जबरदस्त आत्मवलश्वास संचारला होता. डण लवकरच याचं रूडरंतर गर्वालत झालं. ते इतके आळसी आणल सुस्त झाले की, नेडकं काय घडतंय याचं तऱ्यांना जराही डरान राहललं नाही.

काळ डुढे जात होता... डण स्नलड आणल स्करी या दोन उंदरांनी डरत्र तऱ्यांच्या दलनचर्येत थोडाही बदल केला नाही. तऱ्यांचा दलनक्रम डूरवीसारखाच सुरू होता.

ते दररोज सकाळी लवकर उठत. व्यवस्थलत तयार होऊन 'सी' स्टेशनजवळ डोहचत. स्टेशनच्या चौडेर चक्कर डारत आणल कसलासा वास घेऊन ते चीज कुरतडून बघत. या ठलकाणी कालच्याडे काही वेगळा बदल झाला नाही ना, याची ते बारकाडनं चाचडणी करत.

ती दोन उंदरं अशाच एका सकाळी नेहडीडुरडणे 'सी' स्टेशनजवळ आली. डलहतात तर काय, तलथलं चीज आता गायब झालं होतं. डण याचं तऱ्यांना डुळीच आश्चर्य वाटलं नाही. कारण तलथं असणारं चीज दररोज थोडं थोडं कडी होत चाललंय, हे स्नलड आणल स्करी यांना डलहलती होतं. तऱ्याडुळे तऱ्यांची आधीच डरानसलक तयारी झाली होती. अशा डरलस्थलतीत नेडकं काय करावं, हे तऱ्यांना उपजतच ठारूक होतं.

तऱ्यांनी डरस्डरांकडे डलहललं आणल गळ्यात घातलेले जॉगलंग शूज डुन्हा डरयात घातले. डरलस्थलतीचं वलश्लेषण करण्यात, तर्कवलतर्क लढवण्यात त्या उंदरांनी वेळ डुळीच गडरवलला नाही. कारण तऱ्यांच्याकडे गुंतागुंत, डूरवग्रह, चुकीच्या धारणा आणल डररवडरवना यांनी डरलेलं डन नव्हतं. असं डन हे केवळ डरणसांकडेच असतं.

उंदरांना तऱ्यांच्या सडोरचा डुरश्न काही कठीण वाटला नाही. कारण त्या डुरश्नाचं उत्तर खूपच सोडं होतं.

‘सी’ स्टेशनमधली परिस्थिती आता बदलली होती. त्यामुळे त्या परिस्थितीशी जुळवून घ्यायचा, स्वतःमध्ये बदल घडवायचा त्यांचा निर्णय पक्का झाला.

त्या दोन उंदरांनी भूलभुलैयात चीज शोधण्याचा निर्णय घेतला... होय! त्यांनी आधीचंच काम नव्या जोमानं पुन्हा सुरू केलं. स्निफ नाक उंचावून वास घेण्याचा प्रयत्न करू लागला आणि त्याच्या इशान्यानुसार स्करी मागोमाग वेगानं धावू लागला.

नवीन चीज शोधण्याचा प्रवास आता पुन्हा सुरू झाला...

काही दिवसांनी हेम आणि हॉ ही दोन्ही माणसं ‘सी’ स्टेशनजवळ आली. तिथं चीज नसल्याचं पाहताच त्यांच्या काळजाचा ठोकाच चुकला. हा त्यांच्यासाठी आश्चर्याचा दुःखद आणि जबर धक्का होता. चीज नेमकं गेलं कुठे, हे त्यांना मुळीच समजेना. चीज दररोज कमी होत चाललंय, हे त्यांच्या मुळीच लक्षात आलं नव्हतं. आता आयुष्यभर इथंच चीज मिळणार, हे त्यांनी जणू गृहीतच धरलं होतं.

“काय! माझं चीज कोणीतरी हिरावून घेतलं?” आश्चर्याचा धक्का बसलेला हेम जोरात ओरडला. “माझं चीज इथं नाही... चीज नाही...” तो इतक्या जोरात आकांत करत होता, जणू त्याचं रडगाणं ऐकून कोणीतरी तिथं पुन्हा चीज ठेवणार असावं.

“हू मूव्हड् माय चीज? माझं चीज इथून कोणी हलवलं” हेम घसा फोडून ओरडत होता.

त्यानं दोन्ही हात आपल्या पृष्ठभागावर ठेवले. त्याचा चेहरा आता रागानं लालेलाल झाला होता. सर्व शक्ती एकवटून तो म्हणाला, “हा अन्याय आहे.”

हॉनं हताशपणे डोकं हलवलं. ‘सी’ स्टेशनजवळच चीज असणार याची त्याला खात्रीच होती. पण आता सत्यस्थिती पाहून त्यालाही धक्काच बसला होता. तो तिथं कोणतीच हालचाल न करता, बराच वेळ नुसताच उभा राहिला. त्याला बसलेला धक्का खूपच खोलवर होता. या बदलत्या परिस्थितीला सामोरं जाण्याचं धैर्य त्याच्या ठायी मुळीच नव्हतं.

हेम अखंड बडबड करत होता. हॉचं मात्र त्याच्या बोलण्याकडे मुळीच लक्ष नव्हतं. त्याला आता हेमचं काहीच ऐकायचं नव्हतं. कारण स्वतःवर ओढवलेल्या प्रसंगाचा सामना करण्यासाठी तो अजिबात तयार नव्हता. त्यानं कानांवर हात ठेवले. उंदरांची प्रतिक्रिया पाहता, छोट्या माणसांची प्रतिक्रिया मुळीच योग्य आणि विचारपूर्वक नव्हती. पण त्यांचं वागणं स्वाभाविकच होतं.

आता चीजचा पुन्हा शोध घेणं हे खरंच कठीण काम होतं. शिवाय त्या दोन छोट्या माणसांना दररोज चविष्ट चीज खायची जणू सवयच लागली होती. ‘चीज’ म्हणजे त्यांच्यासाठी ‘जीव की प्राण’ होतं. चीज हेच त्यांच्यासाठी आनंदाचं एकमेव कारण होतं. आता त्यांना चीजची खूपच जास्त गरज होती.

वाचकहो, तुमच्यापैकी काहींसाठी ‘चीज’चा अर्थ ‘ऐश्वर्यप्राप्ती’ असा असेल; तर

काहींसाठी तो 'उत्तम स्वास्थ्य' असेल. कदाचित काहींसाठी 'आध्यात्मिक अनुभूती' हेच 'चीज' असेल.

हॉ या पात्रासाठी चीजचा अर्थ एकच होता- 'सुरक्षितता'. तो कल्पना करायचा की, एक दिवस माझं कुटुंब स्थिरस्थावर झालेलं असेल आणि मोठ्या चीजच्या गल्लीत मी आरामशीर बंगल्यात पहुडलेला असेन.

हेमसाठी चीजचा अर्थ होता- 'इतरांचा बॉस बनणं'. त्याला वाटायचं की, अत्यंत मऊ आणि उत्तम दर्जाच्या चीजच्या टेकडीवर (केमेम्बर्ट हिलवर) असणाऱ्या अलिशान बंगल्याचा मालक व्हावं.

त्यांच्या लेखी चीजची किंमत इतकी मोठी होती.

आता पुढे नेमकं काय करावं, हे ठरवायला त्या माणसांना वेळ लागत होता. चीज नेहमीच्या ठिकाणाहून खरंच गायब झालंय का, हे पुन्हापुन्हा तपासण्यावाचून त्यांच्यासमोर अन्य पर्यायच नव्हता.

इकडे हेम आणि हॉ आरडाओरडा करण्यात वेळ दवडत होते; तर तिकडे स्निफ आणि स्करी मात्र नव्या चीजचा शोध घेत उत्साहानं पुढं जात होते.

हेम आणि हॉ हे दोघंही आरडाओरड आणि आगपाखड करण्यात धन्यता मानत होते. हॉ तर खूपच निराश झाला होता. 'बापरे! म्हणजे उद्याही आपल्याला चीजशिवायच राहावं लागणार? उद्या इथं चीज नसेल, तर आपलं काय होईल?' हा विचार त्या दोन माणसांना आतून पोखरत होता. कारण या चीजच्या भरवशावरच त्यांनी आपल्या भविष्याचं नियोजन केलं होतं.

छोट्या माणसांना यावर अजूनही विश्वासच बसत नव्हता. त्यांना या परिस्थितीची कोणीही पूर्वकल्पना दिली नव्हती. 'हे खरंच अति झालं. असं मुळीच व्हायला नको होतं.' त्या रात्री हेम आणि हॉ उपाशीपोटी हताश होऊन घरी परतले. परतण्यापूर्वी हॉनं भिंतीवर लिहिलं-

तुमचं चीज तुमच्यासाठी
जितकं महत्त्वाचं असतं,
तितके तुम्ही त्यावर
अवलंबून राहता.

दुसऱ्या दिवशी हेम आणल हॉ पुन्हा 'सी' स्टेशनकडे जाण्यासाठी निघाले. काहीतरी जादू व्हावी आणल चीज पुन्हा त्याच जागी यावं, अशी प्रार्थना ते करत असावेत.

पण परिस्थिती 'जैसे थे' होती. तिथे चीज मुळीच नव्हतं. आता करावं तरी काय? छोट्या माणसांसमोर यक्षप्रश्न उभा होता. ते दोघंही एखाद्या शिळेप्रमाणे निश्चल झाले होते.

हॉनं आपले डोळे बंद केले, कानांवर हात ठेवले. तो काहीही पाहण्याच्या वा ऐकण्याच्या मनःस्थितीत नव्हता. चीज दिवसेंदिवस हळूहळू कमी झालं होतं, यावरही त्याचा विश्वास बसत नव्हता. त्याला वाटत होतं की, कोणीतरी चीज इथून अचानकपणे हलवलंय.

हेम या परिस्थितीचं वारंवार विश्लेषण करू लागला. शेवटी पूर्वग्रह आणल भावना यांच्या गुंतागुंतीनं व्यापलेली त्याची बुद्धी जागृत झाली.

“माझ्यासोबतच असं का व्हावं? हे नेमकं चाललंय तरी काय?” त्यानं विचारलं.

हॉनं डोळे उघडले आणल सभोवताली नजर टाकली.

“स्निफ आणल स्करी कुठे आहेत? कदाचित त्यांना अशी एखादी गोष्ट माहिती असावी, ज्यापासून आपण अनभिज्ञ आहोत.” हॉ म्हणाला.

हेम आपलं नाक उडवत म्हणाला, “छे! त्या उंदरांना काय माहिती असेल? ते तर आपल्यासमोर खूपच सामान्य आहेत. जे घडतं, त्यावर ते प्रतिक्रिया करतात बस! आपण तर असामान्य आहोत. आपण ही परिस्थिती नीट समजून घेऊ या. मला माहिती आहे की, शेवटी आपण जे करू तेच योग्य असेल. खरंतर आपल्यासोबत असं काही घडायलाच नको होतं. आणल जरी घडलं, तरी त्यातून आपला काही तरी फायदाच व्हायला हवा होता.”

“का बरं फायदा व्हायला हवा होता?” हॉनं विचारलं.

“कारण आपली पात्रता खूप आहे. आपण फायद्यासाठी पात्र आहोत.” हेम उत्तरला.

“पण कोणती पात्रता?” हॉनं विचारलेल्या प्रश्नातून त्याची जिज्ञासा स्पष्ट जाणवत होती.

“चीज मिळण्याची पात्रता” हेमचं उत्तर.

“का बरं?” हॉचा प्रतिप्रश्न.

“हे बघ हॉ, ही समस्या काही आपण निर्माण केलेली नाही. ती इतर कोणत्या तरी व्यक्तीनं निर्माण केली आहे. त्यामुळे आपलं नुकसान होऊन कसं चालेल? आपण चीज मिळण्यासाठी नक्कीच पात्र आहोत.” हेमनं युक्तिवाद केला.

“पण हेम, आपण परिस्थितीचं इतकं विश्लेषण का बरं करतोय? मला वाटतंय की, आपण सरळ नव्या चीजचा शोध घेण्यासाठी प्रयत्न करायला हवेत.” हॉनं सल्ला दिला.

“छे! मी आता या प्रकरणाच्या मुळाशी गेल्याशिवाय स्वस्थ बसणार नाही.” हेमनं

आपला निर्णय सांगितला.

हेम आणि हॉ अजूनही द्विधावस्थेतच होते. नेमकं काय करावं, हेच त्यांना समजत नव्हतं.

एव्हाना स्निफ आणि स्करी यांची शोधयात्रा जोमात सुरू होती. ते आपल्या शोधात बरेच पुढे गेले होते. ते भूलभुलैयाच्या अगदी आत शिरले होते. प्रत्येक गल्लीत त्यांचा शोध सुरू होता... वर-खाली-इकडे-तिकडे... जिथं चीज मिळण्याची शक्यता होती, तिथं ते धावत होते.

नवीन चीज मिळेपर्यंत अन्य कोणताही विचार त्यांच्या मनात नव्हता. त्यांना बराच वेळ प्रयत्नांची शर्थ करूनही चीज मिळालं नाही. शेवटी ते अशा ठिकाणी जाऊन पोहोचले, जिथं ते कधीच आले नव्हते. ते 'एन' स्टेशन होतं. अखेर त्यांचे प्रयत्न सफल झाले. त्यांचा आनंद गगनात मावेनासा झाला. ते हर्षो ल्लासाने नाचू लागले... होय! त्यांच्यासमोर चीजचा भला मोठा ढीग होता.

त्यांचा आपल्या डोळ्यांवर विश्वासच बसत नव्हता. उभ्या आयुष्यात ते पहिल्यांदाच चीजचा एवढा मोठा ढीग पाहत होते.

इकडे हेम आणि हॉ 'सी' स्टेशनमध्येच अडकून पडले होते. ते तिथल्याच परिस्थितीचा आढावा घेत होते. चीज न मिळाल्याचे परिणाम शरीरासोबत त्यांच्या मनावरही झाल्याचं दिसत होतं. त्यांची चिडचिड होत होती. या दुर्दशेबद्दल ते परस्परांच्या माथ्यावर अपयशाचं खापर फोडत होते.

हॉला मात्र अधेमधे त्या दोन उंदरांची आठवण यायची. 'स्निफ आणि स्करी यांनी आतापर्यंत नवीन चीज शोधलंही असावं' असा विचार त्यांच्या मनात वारंवार डोकावत होता. कारण भूलभुलैयात अनिश्चितता असली, तरी ती काही काळापुरतीच असते, हे हॉ जाणून होता.

'स्निफ आणि स्करी यांना नवीन चीज मिळालं आहे. ते दोघंही चीजचा आस्वाद घेताहेत...' हॉच्या मनात अशी कल्पना साकारू लागली. 'भूलभुलैयातल्या साहसी सफरीवर जाणं, नवीन चीज शोधण्याचा थरार अनुभवणं या गोष्टी किती सुखकारक असतील ना...' हॉच्या तोंडाला आता पाणी सुटू लागलं.

हॉच्या मनात नव्या कल्पना साकारू लागल्या. नवीन चीज शोधल्याची आणि त्याचा आस्वाद घेण्याची कल्पना त्याला आता स्वस्थ बसू देत नव्हती. आपण कधी एकदा 'सी' स्टेशन सोडून भूलभुलैयात जातोय, असं त्याला झालं होतं.

"हेम, चल इथून निघूया" हॉ अचानकपणे म्हणाला.

"मुळीच नाही. मला तर ही जागा खूपच आवडली आहे. इथं आपल्याला खूप आराम मिळतोय. ही आपल्या ओळखीची जागा आहे. शिवाय, भूलभुलैयात अनेक धोके आहेत"

हेम तत्काळ उत्तरला.

“अस मुळीच नाहीये हेम! आपण याआधी भूलभुलैयात साहसी प्रवास केला आहे. आता पुन्हा आपल्याला प्रयत्न करता येईल.” हॉ म्हणाला.

“आता माझं वय झालंय. मला सतत भीती वाटत असते की, मी कुठे हरवलो तर? या भानगडीत पडण्याचा मूर्खपणा मी मुळीच करणार नाही. पण तुला हा वेडेपणा का बरं सुचतोय, हेच मला समजत नाही” हेमची प्रतिक्रिया खूपच तिखट होती.

हेमचं बोलणं ऐकल्यानंतर हॉचं मनोधैर्यही खचू लागलं. आता त्यालाही अपयशाची भीती वाटू लागली. नवीन चीज शोधण्याची त्याची इच्छा आणि आशा आता मावळू लागली होती.

या नंतर, त्या दोन छोट्या माणसांचा नित्यक्रम पुन्हा तसाच पार पडू लागला... ते दररोज एकच काम करायचे. सकाळी 'सी' स्टेशनवर जायचे. आज तरी चीज मिळेल, या आशेपोटी दिवसभर उपाशी बसून राहायचे आणि रात्री निराशा सोबत घेऊन परतायचे.

ते सत्यपरिस्थिती नजरेआड करत होते. पण पोटात उसळलेला भुकेचा आगडोंब त्यांना नीट झोपूही देत नव्हता. त्यांची शक्ती दिवसेंदिवस क्षीण होत चालली होती. त्यांची चिडचिड वाढतच होती. ज्या ठिकाणी त्यांना आधी आराम आणि सुख मिळायचं, तेच ठिकाण आता त्यांच्यासाठी क्लेशदायी होतं. त्यांची खरंच झोप उडाली होती. चीज न मिळाल्यामुळे आता त्यांना जागेपणीसुद्धा भयानक स्वप्न पडू लागली होती.

तरीही हेम आणि हॉ यांना 'सी' स्टेशन काही सुटत नव्हतं. ते दररोज तिथंच जाऊन चीजची वाट बघत राहिले.

“हॉ, आपण जरी अधिक मेहनत केली, तरी काहीच फरक पडणार नाहीये. नंतर आपल्याला समजेल की, परिस्थिती 'जैसे थे'च आहे. मला वाटतंय की, चीज इथंच जवळपास असेल. कोणीतरी ते भिंतीच्या आड दडवून ठेवलं असावं” हेम म्हणाला.

दुसऱ्या दिवशी हेम आणि हॉ, आपल्या अवजारांसह तिथं आले. हेमनं छिन्नी पकडली आणि हॉनं घण मारायला सुरुवात केली. त्यांनी बराच वेळ प्रयत्न केला. शेवटी त्यांना 'सी' स्टेशनची भिंत फोडण्यात यश आलं. पण सारं व्यर्थ! त्या भिंतीआड काहीच नव्हतं.

ते आणखी निराश झाले. पण तरीही आशेचा एक किरण त्यांच्या मनात होता. आपण ही समस्या नक्की सोडवू, असं त्यांना अजूनही वाटत होतं. म्हणूनच ते सकाळी लवकर येऊन उशिरापर्यंत काम करत राहायचे. काही दिवसांनंतरच्या मेहनतीनंतरही त्यांच्या हाती काहीच लागलं नाही.

'खूप काम करणं' आणि 'योग्य ते काम करणं' यातला फरक हॉला हळूहळू समजू लागला.

“सर्वात चांगला मार्ग म्हणजे इथं बसून वाट पाहणं. इथं नेमकं काय घडतंय याचं आपण अवलोकन करू या. ज्यांनी कोणी आपलं चीज इथून हलवलंय, ते कधी ना कधी इथं पुन्हा ठेवतीलच.” हेम म्हणाला.

हेमच्या मताशी आता हॉसुद्धा सहमत झाला होता. त्यामुळे तो दररोज संध्याकाळी घरी विश्रांती घ्यायला जात असे आणि सकाळी पुन्हा मनाची समजूत घालत ‘सी’ स्टेशनकडे येत असे. पण चीज मात्र कधीच मिळायचं नाही.

तीव्र भूक आणि रोजचा तणाव यांमुळे ती दोन छोटी माणसं खूप अशक्त झाली होती. परिस्थिती कधीतरी सुधारेल, अशी आशा बाळगणारा हॉ आता मात्र थकला होता. चीजची वाट बघत आणखी काळ घालवला, तर आपली स्थिती अत्यंत बिकट होईल, याची हॉला खातरी पटली होती.

परिस्थिती हाताबाहेर जात असल्याची हॉला जाणीव झाली होती. शेवटी एके दिवशी तो स्वतःशीच हसत म्हणाला, “हाऽऽऽ हाऽऽऽ हाऽऽऽ किती वेडा आहे ना मी? मी पुन्हापुन्हा एकच गोष्ट करतोय आणि तरीही मला नवीन परिणाम का प्राप्त होत नाही, याबद्दल आश्चर्य व्यक्त करतोय!”

हॉला भूलभुलैयात परत जायचं नव्हतं. कारण त्याला खूप भीती वाटत होती. त्याला वाटायचं की, तो कुठेतरी हरवून जाईल. खूप प्रयत्न करूनही त्याला चीज मिळण्याची मुळीच शाश्वती वाटत नव्हती. पण जेव्हा त्याला स्वतःच्या मनातली भीती जाणवली, तेव्हा त्याला स्वतःवरच हसू आलं. त्यानं हेमला विचारलं, “हेम, आपले जॉगिंग सुट आणि स्पोर्ट शूज कुठे आहेत रे?” त्यांना ही शोधाशोध करण्यासाठी बराच वेळ खर्च करावा लागला. कारण ‘सी’ स्टेशन मिळाल्यानंतर आपल्याला सुटची आणि शुजची गरजच काय, असं त्यांना वाटलं होतं.

हॉ जॉगिंग सुट चढवत असल्याचं पाहून हेमनं विचारलं “हॉ, तू पुन्हा भूलभुलैयात जाण्याचा विचार तर करत नाहीयेस ना? आपलं चीज परत मिळेपर्यंत मी इथंच वाट पाहणार आहे. या कामी तू मला साथ नाही देणार?”

“नाही हेम! कारण तुला एक गोष्ट समजतच नाहीये. ते कालचं चीज होतं. आता ते जुनं चीज इथं कोणीच परत ठेवणार नाही. आता वेळ आली आहे ती नवीन चीजचा शोध घेण्याची” हॉच्या बोलण्यात दृढता होती.

“पण इतरत्र कुठेच चीज नसेल तर? आणि असूनही तुला ते शोधता आलं नाही तर?” हेमनं पुन्हा आपल्या मनातली शंका व्यक्त केली. “या प्रश्नाचं उत्तर माझ्याकडे नाहीये” हॉनं उत्तर दिलं.

इतका वेळ मनात दाबून ठेवलेली भीती हॉच्या मनात पुन्हा खळबळ माजवू लागली.

मग हॉनं यावर पुनर्विचार केला. नवीन चीज शोधण्याचा प्रयत्न केला तर नेमके काय लाभ होऊ शकतात, यावर त्यानं विचार केला आणि त्याच्या मनात धैर्य संचारलं. “कित्येक

वेळा गोष्टी बदलतात आणि परत कधीच पूर्वीसारख्या होत नाहीत. आपल्यासोबतही हेच घडतंय हेम... हेच तर जीवन आहे. जीवन नेहमी पुढं जात असतं आणि आपणही त्याच्यासोबत मार्गक्रमण केलं पाहिजे.”

हॉनं आपल्या अशक्त मित्राकडे एकवार नजर टाकली. त्याला समजावण्याचा खूप प्रयत्न केला. पण हेमची भीती आता रागात बदलली होती. तो काहीही ऐकण्याच्या मनःस्थितीत नव्हता.

हॉ आपल्या मित्राशी कठोरपणे वागू इच्छित नव्हता. पण हेमचा मूर्खपणा पाहून त्याला हसू आवरता आलं नाही.

आता हॉ मोहिमेवर जाण्यासाठी सिद्ध झाला होता, त्याच्या तनामनात उत्साह संचारला होता. आपण स्वतःच्या वेडेपणावर हसू शकतो, जुन्या गोष्टींना मूठमाती देऊन पुढे जाऊ शकतो याची त्याला जाणीव झाली.

“भूलभुलैयात शिरण्याची हीच ती वेळ, हाच तो क्षण!” हॉनं जाहीर केलं.

हेमनं यावर काहीच प्रतिक्रिया दिली नाही.

हॉनं एक टोकदार वस्तू उचलली आणि भिंतीवर एक सुविचार लिहून काढला. कदाचित यामुळे हेमचं मनपरिवर्तन होईल असं त्याला वाटलं असावं.

त्या सुविचाराभोवती हॉनं चीजचं चित्रही काढलं. त्याला वाटलं, आपल्या या वागण्यामुळे हेम हसेल, त्याला थोडं हलकं वाटेल आणि नव्या चीजच्या शोधार्थ तो आपल्यासोबत बाहेरही पडेल. पण हेमनं त्याच्याकडे दुंकूनही पाहिलं नाही.

काय होता हॉनं लिहिलेला सुविचार?

जर स्वतःमध्ये
बदल घडवला नाही,
तर तुम्ही नष्ट होऊ शकता!

हॉनं घराबाहेर डोकावलं आणि भूलभुलैयाकडे पाहिलं. ज्या ठिकाणी चीज नाही, तिथं मी इतके दिवस का बरं फसलो होतो असा विचार त्याच्या मनात आला. 'भूलभुलैयात कुठेच चीज नसेल आणि असलंच तरी मी तिथंपर्यंत पोहोचेन याची काय खातरी? मी या कामी अयशस्वी झालो तर...' या विचारानं त्याला पुन्हा भीती वाटू लागली. पण दुसऱ्याच क्षणी हॉ स्वतःशीच हसला. हेम अजूनसुद्धा 'हू मूव्हड् माय चीज?' याच विचारात अडकून बसला असेल, याची हॉला आठवण झाली. त्याला वाटलं, "मला लवकर जाग का नाही आली? त्या ठिकाणाहून चीज पुढं गेलं खरं; पण मी चीजसोबत पुढं का नाही गेलो?" त्यानं भूलभुलैयात प्रवास सुरू केला. पुढं जाण्याआधी त्यानं एकवार मागं वळून पाहिलं... ती जागा होती हॉच्या निवासाची... ती ओळखीची जागा खूपच आरामशीर होती. तिथं आता चीज नव्हतं; पण तरीही हॉचा जीव मात्र त्या जागेत घुटमळत होता.

'मला खरंच भूलभुलैयात जायचंय का?' हॉला पुन्हापुन्हा वाटत होतं.

त्यानं समोरच्या भिंतीवर सुविचार लिहिला आणि त्याकडे तो एकटक पाहत राहिला-

समज,
तुला भीती वाटत नसती
तर आता
तू काय केलं असतंस?

हॉनं या सुविचारावर चिंतन केलं.

भीतीमुळे बऱ्याचदा हितावह गोष्टी घडतात. पण जेव्हा आपण आवश्यकतेपेक्षा अधिक घाबरलेलो असतो, तेव्हा बिघडलेली स्थिती सुधारण्यासाठी आपण काहीच करत नाही.

भीती ही अशी गोष्ट आहे, ज्यामुळे आपल्याला कार्यप्रवृत्त होण्यासाठी प्रेरणा लाभते. पण जेव्हा भीतीची आपल्या मनावर असणारी छाया गडद होते, तेव्हा मात्र परिस्थितीत बदल घडवण्यासाठी आपण काहीच करत नाही. अशा वेळी मात्र भीती अत्यंत त्रासदायक ठरते.

हॉनं डाव्या बाजूकडे पाहिलं... भूलभुलैयाच्या पूर्वी कधीही न पाहिलेल्या भागाकडे... आता त्याला पुन्हा भीती वाटू लागली.

त्यानं दीर्घ श्वास घेतला आणि तो डावीकडे वळला. हळूहळू तो त्या भागाकडेच पळू लागला.

भूलभुलैयात रस्ता शोधताना हॉला एक काळजी सतावत होती, 'मी 'सी' स्टेशनवर विनाकारण वेळ वाया घालवला. मी नवीन चीज शोधण्यासाठी आधीच बाहेर पडायला हवं होतं. कारण फार काळ चीज न मिळाल्यानं मी आता अशक्त झालोय. मला पूर्वीपेक्षा अधिक वेळ लागतोय. शिवाय आता मला अधिक श्रम करावे लागताहेत. माझ्या आयुष्यात जर अशी परिस्थिती पुन्हा उद्भवली, तर मी परिस्थितीप्रमाणे नक्कीच बदलेन. बदलाशी जुळवून घेतल्यानं आयुष्य किती सुकर होईल ना?'

अशक्त झालेल्या हॉनं स्वतःशीच हसत विचार केला, 'काहीच न करण्यापेक्षा, उशिरा का होईना काहीतरी केलेलं त्यातल्या त्यात चांगलं.'

दुसऱ्या दिवशी हॉला एके ठिकाणी काही चीज मिळालं. पण ते खूप दिवसांसाठी पुरेल एवढं मात्र मुळीच नव्हतं. भरपूर चीज मिळवावं आणि ते हेमला दाखवावं; जेणेकरून तोसुद्धा भूलभुलैयात येईल, असा विचार त्याच्या मनात डोकावला.

हॉला तसा काही खूप आत्मविश्वास जाणवत नव्हता. भूलभुलैयातला एकूणच प्रवास त्याच्यासाठी त्रासदायक होता. आधीपेक्षा आताची परिस्थिती खूपच वेगळी होती. दोन पावलं पुढं जाऊन एक पाऊल मागं यावं, अशी त्याची स्थिती झाली होती.

हॉ अडथळ्यांची, आव्हानांची शर्यत पार करत होता. पण भेदरून जाण्यापेक्षा भूलभुलैयात पुन्हा चीज शोधणं केव्हाही श्रेयस्कर होतं.

जसजसा काळ पुढं सरकत होता, तसतसा हॉच्या मनात विचार येऊ लागला, 'चीज मिळवण्याची माझी इच्छा कधी बरं पूर्ण होईल? मी लहान तोंडी मोठा घास तर घेत नाहीये ना!' पण नंतर तो स्वतःवरच हसला. कारण आता त्याच्या हातात घासच नव्हता, ना लहान, ना मोठा!

निराश होताच हॉ स्वतःला आठवण करून देई, 'सध्या मी जे काही करतोय, त्यात माझी गैरसोय होतेय. पण चीज न मिळवता तसंच बसून राहण्यापेक्षा ही स्थिती योग्य आहे.' हॉ परिस्थितीवर नियंत्रण मिळवण्याचा प्रयत्न करत होता. नियंत्रणाबाहेर असणाऱ्या गोष्टी मूकपणे सहन करत होता.

स्निफ आणि स्करी जर पुढं जाऊ शकतात, तर मीसुद्धा जाऊ शकतो, यावर हॉचा विश्वास होता. भूतकाळात घडलेल्या गोष्टींवर मनन-चिंतन करताना हॉला जाणवलं की, 'सी' स्टेशनमधलं चीज काही एकाएकी संपलं नव्हतं. ते दररोज थोडं-थोडं कमी होत गेलं. शिवाय ते दिवसेंदिवस शीळं आणि बेचवसुद्धा होत चाललं होतं.

जुन्या चीजवर बुरशी जमत चालली होती. पण ही बाब त्याच्या लक्षात येत नव्हती. त्यानं मनाशी निश्चय केला असता तर, पुढं काय घडू शकतं हे त्याच वेळी त्याला समजलं असतं.

घडणाऱ्या गोष्टी सजगतेनं पाहिल्या असत्या आणि होणाऱ्या बदलांचा मागोवा घेतला असता, तर असा धक्का बसला नसता. कदाचित स्निफ आणि स्करी यांनी हेच तर केलं होतं.

हॉ आता विश्रांतीसाठी थांबला होता. त्यानं भूलभुलैयाच्या भिंतीवर एक सुविचार लिहिला-

चीज जुनं केव्हा होतंय
हे जाणण्यासाठी त्याचा
वारंवार वास घेऊन
पाहावा लागतो

बराच काळ फिरूनही हॉला चीज सापडत नव्हतं. खूप पायपीट केल्यानंतर तो एका स्टेशनजवळ पोहोचला. कदाचित इथं तरी चीज मिळेल, अशी त्याला आशा वाटत होती. पण आत जाऊन पाहताच त्याचा हिरमोड झाला. तिथं चीज नव्हतं. तो निराश झाला.

‘माझ्या पदरी वारंवार निराशाच का येते?’ असा हताश करणारा विचार त्याच्या मनात आला. हा प्रयत्न सोडून द्यावा, असंही त्याला वाटलं. त्याची शरीरक्षमताही आता क्षीण झाली होती. भूलभुलैयात आपण वाट चुकलो आहोत, हे त्याला कळून चुकलं होतं. मागं वळावं आणि ‘सी’ स्टेशनकडे परतावं, असंही त्याला क्षणभर वाटलं. तिथं मला हेम भेटेल आणि माझं एकाकीपण नाहीसं होईल, असा विचार मनात येताच हॉनं स्वतःला पुन्हा तोच प्रश्न विचारला-‘समज, तुला भीती वाटत नसती, तर आता तू काय केलं असतंस?’

हॉला वाटणारी भीती आणखी गडद होत चालली होती. पण तो हे मान्य करायलाच तयार नव्हता. आपल्याला नेमकी कसली भीती वाटतेय, हेच त्याला उमजत नव्हतं. अशा थकलेल्या अवस्थेत मला केवळ एकटेपणाची भीती वाटत आहे, असं त्याला वाटत होतं. पण मुळात अशा भीतिदायक समजुतींमुळेच तो मागं पडत होता.

‘हेमनं भूलभुलैयात वाटचाल सुरू केली असेल की त्याची पावलं अजूनही ‘सी’ स्टेशनजवळच थबकली असतील?’ हॉच्या मनात हेमचा विचार आला. हेम जर प्रवासासाठी बाहेर पडला असेल, तर त्याला रस्ता सापडावा यासाठी हॉनं भिंतीवर खूप म्हणून एक सुविचार लिहून ठेवला होता. हा सुविचार स्वतःलासुद्धा खूप उभारी देईल, याची हॉला कल्पना होती.

नव्या दिशेनं वाटचाल केली
की चीज शोधण्यास
मदत होते.

आता हॉ एका अंधाऱ्या गल्लीजवळ आला होता. त्यानं त्या गल्लीतून खाली पाहिलं. त्याला पुन्हा भीती वाटू लागली. 'पुढं काय होईल? सगळी चीज स्टेशन्स रिकामी तर नसतील ना? इथं माझ्या जिवाला काही धोके तर नसतील?' हॉच्या मनात भितीदायक विचारांची गर्दी होऊ लागली. नंतर तो स्वतःशीच हसला. भितीमुळे माझी परिस्थिती खूपच बिकट होत आहे, हे लक्षात आल्यावर त्यानं तेच केलं, जे त्यानं भीती वाटली नसती तर केलं असतं! त्यानं नवीन दिशा पकडली.

अंधाऱ्या गल्लीत पळण्यास सुरुवात केल्यानंतर हॉला एक वेगळाच आत्मविश्वास जाणवू लागला. त्याला आता खूप आनंद झाला होता. कोणत्याही संकटाला सामोरं जाण्याइतकं धैर्य त्याच्या अंगी एकवटलं होतं. स्वतःचा आत्मविश्वास पाहून तो चक्रावून गेला. 'मला एवढं चांगलं का वाटतंय? खरंतर माझ्याजवळ सध्या चीज नाही आणि मी कुठं चाललोय, याचीही मला कल्पना नाही. तरीही मी इतका आनंदी का?'

त्याला या प्रश्नाचं उत्तर लवकरच उमगलं.

तुम्ही जेव्हा तुमच्या भीतीवर
विजय मिळवता,
तेव्हाच तुम्ही
खरं स्वातंत्र्य अनुभवता.

आतापर्यंत आपण स्वतःच्याच भयजालात फसलो होतो, याची हॉला जाणीव झाली. आता मात्र तो नवीन दिशेकडे वाटचाल करण्यासाठी मोकळा झाला होता.

भूलभुलैयातली गार वाऱ्याची झुळूक त्यानं अनुभवली आणि तो ताजातवाना झाला. त्यानं एक दीर्घ श्वास घेतला. आपल्यात शक्तीचा संचार झाल्याचा त्याला अनुभव झाला. होय! त्यानं आता भितीवर विजय मिळवला होता. त्यामुळेच आता तो आनंदी होता. असा आनंद त्यानं या पूर्वी कधीच अनुभवला नव्हता.

गेला कित्येक काळ हॉनं असा सुखद अनुभव घेतला नव्हता. आनंदी होणं तो जवळपास विसरलाच होता.

स्वतःचा उत्साह वाढवण्यासाठी त्यानं काही स्वप्नं रंगवायला सुरुवात केली. आपण आपल्या फेवरेट चीजचे तुकडे खात आहोत, अशी त्यानं कल्पना केली. या कल्पनेनं तो इतका सुखावला की, त्यानं केवळ कल्पनाशक्तीच्या जोरावर चीजचा आस्वादही घेतला. त्यानं नवीन चीजचं चित्र स्पष्टपणे पाहण्याचा प्रयत्न केला. त्याला ही कल्पना सत्यात उतरल्याचा विश्वास वाटू लागला.

त्यानं लिहिलं-

नव्या चीजचा आस्वाद
घेण्याची कल्पना करा,
मग नवं चीज मिळवणं
खूप सोपं होईल.

‘मला हे आधी का सुचलं नाही? मी यापूर्वीच असा का बरं वागलो नाही?’ हॉनं स्वतःला विचारलं. आता तो भूलभुलैयात अधिक वेगानं आणि जोमानं धावत होता. लवकरच त्याला एक नवीन चीज स्टेशन दिसलं. त्या स्टेशनच्या दारात पडलेले चीजचे तुकडे पाहून त्याचा आनंद गगनात मावेनासा झाला. अशाप्रकारचं चीज त्यानं यापूर्वी कधीच पाहिलं नव्हतं. फारच सुरेख दिसत होतं ते! हॉनं त्याची चव चाखली. खूपच चवदार होतं ते. त्यानं चीजवर यथेच्छ ताव मारला. हेमला काही तुकडे द्यावेत आणि त्याच्यासोबत चीज खाण्याची मजा लुटावी, या उद्देशानं हॉनं काही तुकडे आपल्या खिशात टाकले. आता त्याला आपली गेलेली शक्ती परत संचारत असल्याचं जाणवत होतं.

मोठ्या आशेनं तो स्टेशनच्या आत गेला. पण काय दुर्दैव! तिथलं चीज कोणीतरी आधीच फस्त केलं होतं. हॉच्या मनात विचार आला, ‘थोडं आधी पोहोचलो असतो, तर कदाचित भरपूर चीज मिळालं असतं.’

आता हॉला हेमकडे जायचं होतं. हेम भूलभुलैयात यायला तयार आहे का, हे पाहण्यासाठी हॉनं मागं जाण्याचा निर्णय घेतला.

तो परत फिरला. थोडा वेळ थांबून त्यानं भिंतीवर लिहिलं-

जितक्या लवकर
जुनं चीज सोडाल,
तितक्या लवकर
नवीन चीज शोधू शकाल!

काही वेळानंतर हॉ 'सी' स्टेशनकडे परतला. त्याची हेमशी भेट झाली. त्यानं हेमला चीजचे काही तुकडे देऊ केले. पण हेमनं मात्र ते घेतले नाहीत.

हेमनं हॉचं स्वागत तर केलं, पण तो कुत्सितपणे म्हणाला, "नवीन चीज आवडेल असं मला तर वाटत नाही. मला त्याची सवय नाही. मला माझं आधीचं चीज मिळावं, अशी माझी इच्छा आहे. जोपर्यंत ते मिळत नाही, तोपर्यंत मी बदलणार नाही."

हॉनं हताशपणे मान हलवली आणि स्वतःचीच समजूत काढत तो परत भूलभुलैयात जाण्यासाठी निघाला. आता हॉ भूलभुलैयाच्या शेवटच्या टोकापर्यंत पोहोचला होता. अर्थात त्याला आपल्या मित्राची, हेमची आठवण येत होती. पण त्याचबरोबर शोध घेण्यातला आनंदही जाणवत होता. खरं तर या टप्प्यावर त्याला एका सत्याचा साक्षात्कार घडला होता- 'मला चीज मिळाल्यामुळे नव्हे, तर भीतीवर मात केल्यामुळेच इतका आनंद होतोय.' हॉला स्वतःचा निर्णय योग्यच असल्याची खातरी पटली.

आता त्याच्या अंगात बळ संचारलं होतं.

तो आपल्या प्रवासात भितीची आडकाठी मुळीच येऊ देत नव्हता. मी एका अत्यंत वेगळ्या मार्गानं निघालोय, हा विचारच त्याला नवी ऊर्जा देत होता. त्याला जे हवंय ते तर मिळणारच होतं. पण 'कधी' हा प्रश्न होता. त्यानं लिहिलं-

चीजशिवाय राहण्यापेक्षा
त्याचा भूलभुलैयात शोध घेणं
यातच सुज्ञपणा आहे.

हॉला पुन्हा एकदा जाणवलं- माणूस एखाद्या घटनेला जितका घाबरतो, तितकी ती मुळीच भयानक नसते. आपण त्याविषयी मनात जे चित्र रंगवतो, तेच वस्तुस्थितीपेक्षा अधिक भयंकर असतं.

हॉला आधी नवीन चीज मिळवण्याची इतकी भीती वाटत होती की, ते शोधण्याची तो सुरुवातच करू शकत नव्हता. पण प्रत्यक्ष शोधण्याची कृती केल्यावर मात्र त्याला गरजेपुरतं चीज मिळू लागलं. आणि आता तर त्याला भरपूर चीज मिळणार होतं.

आधी त्याचं मन हे चिंता आणि भीती यांनी झाकोळून जायचं. आपल्याला आवश्यक तेवढं चीज मिळणारच नाही आणि समजा मिळालंच तरी ते पुरणार नाही, अशी त्याला भीती वाटायची. थोडक्यात, आपल्यासोबत सर्वोत्तम काय घडू शकतं याऐवजी सर्वात वाईट काय घडेल, हेच भय त्याला सतावत असे.

पण 'सी' स्टेशन सोडल्यानंतर मात्र सर्व काही बदललं.

आधी त्याला वाटायचं की, माझं चीज कोणी हिरावून घेता कामा नये. कारण बदल हा वाईटच असतो, असं त्याचं मत होतं.

आता त्याला समजलं होतं- आपल्याला धक्का तेव्हाच बसतो, जेव्हा आपण बदलाला विरोध करतो, त्यापासून पलायन करतो. अन्यथा बदल घडला तरी आपल्याला काहीच फरक पडत नाही.

आपलं मतपरिवर्तन झाल्याचं उमजताच त्यानं भिंतीवर लिहिलं-

जुनाट विचारपद्धती
आपल्याला नवं चीज
मिळवून देऊ शकत नाही.

हॉला अजूनही चीज मिळालं नव्हतं. भूलभुलैयात असताना आपण काय शिकलो, याचं त्यानं अवलोकन केलं.

आपल्यात संचारलेली विश्वासाची शक्ती खूपच प्रेरक असल्याचं हॉला जाणवलं. ही प्रेरणाशक्ती हॉला 'सी' स्टेशनमध्ये असताना मात्र मुळीच जाणवत नव्हती. आता मात्र हॉ पूर्णपणे बदलला होता.

त्याला समजलं की, आपले विचार बदलताच आपलं वर्तनसुद्धा बदलतं. आता बदल घडताना आपल्यासमोर दोन पर्याय असतात. एक तर आपण बदलामुळे माझं नुकसान होईल, या भीतीपोटी बदलाला विरोध करतो किंवा नव्या चीजच्या शोधात बदल जाणून घ्यायला आणि तो स्वीकारायला तयार होतो. आपण कशावर विश्वास ठेवतो, यावरच सगळं काही अवलंबून आहे.

त्यानं भिंतीवर लिहिलं-

आपण नवं चीज शोधून
त्याचा आस्वाद घेऊ शकतो,
हे समजताच
आपण आपला मार्ग बदलतो.

‘मी जर यापूर्वीच बदलांना सामोरा गेलो असतो आणि त्याचवेळी जर ‘सी’ स्टेशनमधून बाहेर पडलो असतो, तर माझी आजची अवस्था किती छान असती ना!’ हॉला त्याची चूक कळून चुकली. त्यानं त्या वेळी जर पाऊल उचललं असतं तर त्याला आपोआप बळ मिळालं असतं आणि नवं चीज शोधण्यात यशही लाभलं असतं. त्याला जर त्याच वेळी बदलाची चाहूल लागली असती, तर एव्हाना त्याच्याकडे आता भरपूर चीज असतं.

त्यानं आपली इच्छाशक्ती एकवटून भूलभुलैयाच्या नव्या भागाकडे वाटचाल करण्याचा निर्णय घेतला. त्याला काही ठिकाणी चीजचे लहान-मोठे तुकडे मिळाले. आता हॉचा आत्मविश्वास दुणावला. त्यानं भिंतीवर काही सुविचार लिहिले होते. हेमनं जर ‘सी’ स्टेशन सोडलं असेल, तर त्याला भूलभुलैयात लिहिलेले सुविचार वाचायला मिळतील, हे नवे विचारच त्याला मार्ग दाखवतील असा विचार करून हॉ सुखावला.

बऱ्याच वेळापासून हॉ जे काही विचार करत होता, ते त्यानं भिंतीवर लिहिले-

लहान-लहान बदलांचा
आधीपासूनच अंदाज घेत गेलो,
तर भविष्यात घडणाऱ्या
मोठ्या बदलांना तोंड देणं
सोपं जातं.

आता हॉनं भूतकाळ मागं टाकला होता... तो भूलभुलैयातून मार्ग काढत झपाट्यानं पुढे जात होता... लवकरच त्याला यशश्रीनं स्वतःहून माळ घातली.

एका क्षणी हॉला वाटलं की, आपल्याला आयुष्यभर याच भूलभुलैयात अडकून राहावं लागेल की काय! पण एवढ्यात त्याच्या कष्टप्रद प्रवासाचा सुखद अंत समोर आला.

‘एन’ स्टेशनमध्ये हॉला नवीन चीज मिळालं.

त्या स्टेशनमध्ये हॉनं प्रवेश केला... त्याच्या डोळ्यांचं पारणं फिटलं. कारण तिथं चीजचे एकापेक्षा एक सरस प्रकार होते. असे प्रकार हॉनं या पूर्वी कधीच पाहिले नव्हते. आतमध्ये चीजचे ढीग रचून ठेवण्यात आले होते.

‘मी स्वप्नात तर नाही ना?’ हॉला क्षणभर काही सुचेनाच. पण ही अवस्था क्षणभरच होती. कारण तिथं हॉला त्याचे जुने मित्र स्निफ आणि स्करी भेटले. स्निफनं डोकं हलवून आणि स्करीनं हाताचे पंजे उंचावून हॉचं स्वागत केलं. त्या दोघांची सुदृढ झालेली प्रकृती पाहून हे दोन उंदीर बऱ्याच वेळापासून इथल्या चीजचा आस्वाद घेताहेत, याची हॉला कल्पना आली.

हॉनं दोघानांही घाईघाईत नमस्कार केला आणि तो आपल्या आवडत्या चीजवर तुटून पडला. त्यानं आपले स्पोर्ट शूज आणि जॉगिंग सुट उतरवून पुन्हा आपल्याजवळ नीट ठेवले. कारण त्यांची गरज कधी पडेल, हे सांगता येत नव्हतं. हॉनं त्या चीजचा यथेच्छ आस्वाद घेतला. त्यानं चीजचा एक स्वादिष्ट तुकडा उचलला आणि तो मोठ्यानं म्हणाला, ‘बदल नेहमीच चांगला असतो. बदल झिंदाबाद!’

नव्या चीजचा आस्वाद घेताना हॉचं विचारमंथन सुरू होतं. तो आजवरच्या अनुभवातून शिकलेल्या गोष्टींवर विचार करत होता.

सर्व काही बदलत असल्याच्या काल्पनिक भितीनंच तो अधिक गांगरला होता. त्यामुळेच तो जुन्या चीजच्या नादात अडकला होता. पण आता जुनं चीज मात्र कोणीतरी हलवलं होतं.

त्याच्यात हे अमूलाग्र परिवर्तन कशामुळे घडलं होतं? भुकेमुळे की मृत्यूच्या भीतीमुळे?

मृत्यूच्या भीतीची त्याला खरंच मदत झाली होती.

खरंतर हॉमध्ये तेव्हाच मोठा बदल घडला, जेव्हा तो स्वतःच्या चुकांवर हसायला शिकला. ‘स्वतःच्या मूर्खपणावर हसायला शिकणं हाच स्वतःत बदल घडवण्याचा सर्वात सोपा मार्ग आहे’ हे त्याला कळून चुकलं. कारण याशिवाय आपण भूतकाळ मागे टाकून भविष्याकडे वेगाने वाटचाल करू शकत नाही.

स्निफ आणि स्करी यांच्याकडून खूप काही शिकण्यासारखं होतं. सर्वात महत्त्वाची शिकण्यायोग्य बाब म्हणजे, या दोन उंदरांनी त्यांचं आयुष्य अतिशय साधं, सरळ आणि सहज ठेवलं होतं. त्यात कुठलीच गुंतागुंत नव्हती. घडलेल्या घटनांचं त्यानं उगीच

अतिविश्लेषण केलं नाही.

परिस्थिती बदलली आणि चीज नाहीसं झालं, तेव्हा स्निफ आणि स्करी यांनी स्वतःतही बदल घडवला. तेदेखील नव्या चीजच्या मागोमाग गेले.

‘खरंतर माणसं उंदरांपेक्षा अधिक चांगला विचार करू शकतात’ आता हॉ या गोष्टीकडे एका वेगळ्या दृष्टीकोनातून पाहू लागला.

हॉनं भूतकाळातल्या सर्व चुका टिपायला सुरुवात केली. भविष्याची योजना आखताना याची नक्कीच मदत होईल, असं त्याला वाटलं. किंबहुना मी भावी योजना बनवताना यांचा वापर नक्कीच करेन, असं हॉनं ठरवलं.

आपण बदलांचा सामना कसा करायचा, हे आता हॉ जाणून होता. त्यामुळेच त्यानं इथून पुढे चौकस राहायचं ठरवलं आणि त्वरित वाटचाल सुरू करण्याचा निश्चय केला. त्याला अनेक सकारात्मक विचार स्फुरू लागले-

अतिविश्लेषण आणि भावनिक गुंतागुंत यात कधीच फसू नये. भितीदायक विचारांमुळे तर कधीच स्वतःला त्रास करून घेऊ नये.

लहान-लहान बदलांचा आधीपासूनच अंदाज घेत गेलो, तर भविष्यात घडणाऱ्या मोठ्या बदलांना तोंड देणं सोपं जातं.

हॉला हे कळून चुकलं होतं की, आता आपण आणखी वेगानं बदलायला हवं. कारण योग्य वेळी बदल केला, तरच त्याचा काही उपयोग असतो. वेळ निघून गेल्यावर बदल केला तर सर्व काही व्यर्थ असतं.

बदलाला विरोध करणारा सर्वांत मोठा विरोधक हा आपल्याच आत दडलेला असतो. जोपर्यंत आपण बदलत नाही, तोपर्यंत परिस्थितीत मुळीच सुधारणा होत नाही. या जगात तुम्हांला हवं असणारं ‘चीज’ नेहमीच उपलब्ध असतं. पण जोवर तुम्ही भितीतून मुक्त होत नाही, तोवर तुम्हांला ते मुळीच मिळत नाही. खरंतर आपल्या मनात असणारी भीती थोड्या प्रमाणात चांगली असते. कारण एखाद्या ठिकाणी काही धोका असेल, तर ती आपल्याला सावध करते, आपलं संरक्षण करते. पण हॉच्या मनातली भीती मात्र अनाठायी होती. त्याला जेव्हा स्वतःमध्ये बदल घडवण्याची गरज भासली, तेव्हा या भितीमुळेच तो बदल घडवू शकत नव्हता.

हॉ आधी एका सत्यापासून अनभिज्ञ होता. पण आता मात्र त्याला ते सत्य उमगलं होतं- ‘बदल हा वरकरणी भयानक वाटत असला, तरी अखेर तो भाग्यकारकच ठरणार असतो.’

चीजच्या या शोधयात्रेत हॉला स्वतःचीच नवी ओळख पटली होती.

आता त्याला आपल्या प्रिय मित्राची, हेमची आठवण येऊ लागली. ‘मी भिंतींवर लिहिलेले सुविचार हेमनं खरंच वाचले असतील?’ एक विचार त्याच्या मनात डोकावला.

हेमनं नेमकं काय केलं होतं? भूतकाळ सोडून भविष्याकडे जाण्याचा निर्णय हेमनं घेतला होता का? तो भूलभुलैयात परतला होता का? आपलं जीवन सुधारण्यासाठी हेमनं काही वेगळा विचार केला होता का?

हॉनं चीज स्टेशन 'सी'कडे जाण्याचा विचार केला. तिथं हेम भेटेल, मग त्याला द्विधा मनःस्थितीतून बाहेर यायला मी मदत करेन, असं हॉला वाटलं.

पण हा काही हॉचा पहिला प्रयत्न नव्हता. त्यानं आपल्या मित्रामध्ये बदल घडवून आणण्याचा या आधीही प्रयत्न केलाच होता ना!

हेमनं स्वतःच स्वतःचा मार्ग शोधायला हवा. त्यानं सुस्तीवर, आळसावर आणि भितीवर आता मात करायला हवी. हे सर्व त्याला स्वतःलाच करावं लागणार होतं. अन्य कोणीच हे करू शकणार नव्हतं. स्वतःत बदल घडवून आणण्याचे फायदे त्याला इतर कोणीच पटवून देऊ शकणार नव्हतं.

हॉनं हेमसाठी काही खाणाखुणा मागं ठेवल्या होत्या. हॉनं लिहिलेले उद्धोधक विचार जर हेमनं वाचले असते, तर त्याला आपला मार्ग गवसला असता.

हॉ आजवरच्या प्रवासात अनेक गोष्टी शिकला होता. त्याचा सारार्थ त्यानं 'एन' स्टेशनजवळच्या सर्वांत मोठ्या भिंतीवर लिहून काढला. त्याच्या चारही बाजूंनी चीजचं मोठ्या तुकड्याचं चित्रही काढलं.

भिंतीवरचे सुविचार

बदल घडत असतातच

चीजची जागा बदलत राहणारच

बदलांची चाहूल घ्या

तुमचं चीज कोणीतरी हिरावून घेईल
याची आधीच मानसिक तयारी ठेवा

बदलांवर लक्ष ठेवा

चीज शिळं कधी होत आहे हे समजण्यासाठी
त्याचा वेळोवेळी अंदाज घ्या

परिस्थितीत बदल घडतातच

स्वतःमध्येही तत्काळ बदल करा

जितक्या लवकर तुम्ही जुनं चीज सोडाल
तितक्या लवकर तुम्ही नव्या चीजचा आस्वाद घेऊ शकाल

स्वतःत बदल घडवा

चीजसोबत पुढे चालत राहा

बदलाचा आनंद घ्या

बदलाच्या प्रक्रियेत साहस अनुभवा
नव्या चीजच्या नव्या चवीचा आस्वाद घ्या

त्वरित बदलण्याची तयारी ठेवा आणि

पुन्हा बदलाचा आनंद अनुभवा!

लक्षात घ्या, तुमचं चीज कोणी ना कोणी
इतरत्र नेतच असतं

हेमसोबत 'सी' स्टेशनमध्ये असणारी स्थिती आणि सध्याची परिस्थिती यांत जमीन-अस्मानाचं अंतर असल्याचा हॉला प्रत्यय आला. मात्र आता जर आपण ऐशोआरामात फसलो, तर पुन्हा पाठे पंचावन्न! आजवरच्या अनुभवानं हॉचे डोळे उघडले होते. त्यामुळेच कोणताही आळस न करता, तो दररोज 'एन' स्टेशनजवळ जाऊन चीजचं निरीक्षण करायचा. चीजमध्ये नेमके कोणते बदल होत आहेत, त्याचा आकार कमी होतोय का, ते शिळं होत चाललय का अशा अनेक गोष्टींचं हॉ बारकाइनं निरीक्षण करू लागला. समोर घडत असलेल्या बदलांमुळे आता त्याला डगमगून चालणार नव्हतं.

सध्या हॉकडे चीजचा ढीग होता. पण तरीही तो भूलभुलैयात जाऊन आजूबाजूला नेमकं काय घडतंय, याचा अंदाज घेत होता. आरामाच्या सुखद कोशात गुरफटण्यापेक्षा वास्तव जाणून घेणं अधिक सुरक्षित असल्याचं त्याला पटलं होतं. त्याचवेळी भूलभुलैयाच्या बाहेरून काही आवाज येत असल्याचं हॉला जाणवलं. तो आवाजाच्या दिशेनं अंदाज घेऊ लागला. कोणीतरी तिकडं येत असल्याचा स्पष्ट आवाज त्याला ऐकू आला.

'हेम तर नसेल? त्यानं स्वतःची दिशा तर बदलली नसेल?' हॉच्या मनात विचार डोकावला. त्यानं परमेश्वराकडं प्रार्थना केली. माझा मित्र इथं लवकरच पोहोचेल, अशी आशा हॉच्या मनात जागृत झाली होती.

चीजसोबत पुढं वाटचाल
करत राहिलं पाहिजे
आणि चीजचा आनंदसुद्धा
घेतला पाहिजे

गोष्टीचा शेवट की नव्या गोष्टीची सुरुवात?

गोष्ट ऐकल्यानंतर त्याच दिवशी घडलेली मित्रांची चर्चा

गोष्ट सांगून झाल्यावर मायकलनं आपल्या मित्रांकडे पाहिलं. सर्वांच्या चेहऱ्यावर स्मितहास्य होतं. सर्वांनी मायकलचे आभार मानले. या गोष्टीतून खूप काही शिकायला मिळाल्याचं त्यांनी सांगितलं.

नॅथन म्हणाला, “आपण पुन्हा एकत्र जमू आणि या गोष्टीवर चर्चा करू. चालेल?”

बहुतेक सर्वांनाच नॅथनचा हा प्रस्ताव पटला. त्यामुळे आज डिनरनंतर सर्वांनी पुन्हा एकत्र भेटायचं ठरवलं.

हॉटेलच्या स्वागतकक्षात ते सर्व पुन्हा एकत्र जमले.

‘चीज मिळालं का कोणाला?’, ‘भूलभुलैयात कसं वाटतंय?’ असे आपापसांत अनेक मजेशीर संवाद झाल्यानं तिथं हास्यविनोदाचं वातावरण तयार झालं होतं.

मग एन्जेलानं सर्वांना विचारलं, “तुम्ही गोष्टीतलं कुठलं पात्र होता असं तुम्हांला वाटतं? स्निफ, स्करी, हेम की हॉ?”

“मी दुपारी हाच विचार करत होतो. खेळाच्या सामानाचा व्यवसाय करण्यापूर्वीचा काळ मला स्पष्टपणे आठवला. त्या वेळी मी बदलांचा सामना केला होता” कार्लोस म्हणाला.

“त्या वेळी मी स्निफसारखा वागलो नाही. बदलत्या परिस्थितीशी मी मुळीच जुळवून घेतलं नाही. शिवाय, मी स्करीसारखंही वागलो नाही. त्याच्यासारखी मी चटकन पावलं उचलली नाहीत. माझी अवस्था हेमसारखी होती. ज्याप्रमाणे हेमला त्याच्या ओळखीचं ठिकाण सोडायचं नव्हतं, त्याप्रमाणे मीदेखील माझ्या कम्फर्ट झोनमध्ये अडकलो होतो. खरं तर मला बदलाशी जुळवून घ्यायचं नव्हतं. मला त्याकडे पूर्ण दुर्लक्ष करायचं होतं.” कार्लोसनं त्याचा अनुभव सांगितला.

आपण आणि कार्लोस म्हणजे कालपरवाचेच शाळकरी मित्र आहोत, असं मायकलला

वाटत होतं. त्यानं विचारलं, “मित्रा, तुला नेमकं काय म्हणायचंय?”

“नोकरीत अचानकपणे झालेल्या बदलाविषयी बोलतोय मी.” कार्लोस म्हणाला.

“म्हणजे तुला नोकरीवरून काढून टाकलं की काय?” मायकलनं हसत विचारलं.

“मला नवीन चीज शोधण्यासाठी बाहेर पडायचं नव्हतं, असं म्हणू शकतोस तू. माझ्या बाबतीत बदल घडायचं काही कारणच नाही असं मला वाटायचं. म्हणूनच मी खूप अस्वस्थ होतो.”

आतापर्यंत गप्प बसलेले लोकही आता बोलण्यासाठी उत्साह दाखवू लागले. फ्रँक हा त्यांपैकीच एक. तो लष्करात भरती झाला होता.

“हेमविषयी ऐकताना मला माझ्या एका मित्राची आठवण झाली. त्याचा विभाग बंद पडत होता; पण त्याला मात्र ही वस्तुस्थिती स्वीकारायची नव्हती. इतर लोक अन्य विभागांतील उपलब्ध जागांवर रुजू झाले. आम्ही सर्वांनी कंपनीतल्या अन्य संधी त्याच्या लक्षात आणून देण्याचा खूप प्रयत्न केला. पण त्याला आपण बदलावं असं मुळीच वाटेना. त्याचा विभाग बंद पडला, तेव्हा त्या विभागातल्या इतर कोणाला नाही पण केवळ त्यालाच जबर धक्का बसला. त्याला आता बदलांशी जुळवून घेणं खूप जड जातंय. हा बदल व्हायलाच नको होता, असं त्याला वाटतं.”- इति फ्रँक.

“मला तर बदल घडूच नये असं वाटायचं; पण माझं चीज तर कित्येकदा इकडचं तिकडं झालंय.” जेसिका म्हणाली.

नॅथन सोडून इतर सर्वजण हसले. नॅथन म्हणाला, “हाच तर कळीचा मुद्दा आहे. सर्वांनाच बदलाला सामोरं जावं लागतं. माझ्या कुटुंबियांना ‘हू मूव्हड् माय चीज’ ही गोष्ट आधीच माहीत असायला हवी होती. व्यवसायात होत असलेल्या बदलांकडे आम्हांला मुळी लक्षच द्यायचं नव्हतं. आता तर खूपच उशीर झालाय. आम्हांला आमची अनेक दुकानं बंद करावी लागतायत.”

हे ऐकताच सर्वांना आश्चर्याचा धक्का बसला. कारण नॅथनचा व्यवसाय असल्यानं तो सुदैवी आहे, तो सुरक्षित जीवन जगतोय असाच सर्वांचा गोड गैरसमज होता.

“पण काय झालं तरी काय?” जेसिकानं उत्सुकतेपोटी विचारलं.

“शहरात बरीच मोठी दुकानं सुरू झाली. त्यांच्याकडे भरपूर माल उपलब्ध होता, तोही वाजवी दरात. त्यामुळेच आमच्यासारखी छोटी दुकानं त्यांच्यासमोर टिकाव धरू शकली नाहीत.

“स्निफ आणि स्करी यांच्यासारखं वागायचं सोडून आम्ही हेमसारखं वागलो, हे आता कळतंय. आम्ही जराही जागचे हललो नाही, बदललो नाही. आजूबाजूला जे घडत होतं, त्याकडे दुर्लक्ष केलं. त्यामुळेच आज आम्हांला अडचणींचा सामना करावा लागतोय.

आम्हाला हॉकडून बोध घ्यायला हवा होता."

लॉरा आता एक यशस्वी उद्योजिका झाली होती. ती संपूर्ण चर्चा शांतपणे ऐकत होती. आतापर्यंत ती फारच मोजकं बोलली होती. "आपल्याला हॉसारखं का बरं वागता येत नाही, याचा मी दुपारपासून विचार करतेय. हॉप्रमाणे आपल्याला स्वतःची चूक कशी शोधता येईल, स्वतःच्याच चुकांवर कसं हसता येईल, स्वतःत योग्य तो बदल घडवून जीवन सार्थकी कसं लावता येईल यावर माझा विचार सुरू आहे. सांगा पाहू, आपल्यापैकी कितीजण बदलाला घाबरतात?"

यावर कोणी काहीच उत्तर दिलं नाही.

"हात वर करा बरं" लॉरा पुन्हा म्हणाली. फक्त एकच हात वर आला.

"बरंय! आपल्यातला किमान एकजण तरी प्रामाणिक आहे. तुम्हांला कदाचित पुढचा प्रश्न आवडेल. आता सांगा पाहू, लोक बदलाला घाबरतात हे तुमच्यापैकी कितीजणांना पटतं?"

सगळ्यांनीच हात वर केला. आता सगळ्यांनाच हसू फुटलं.

"आता याचा नेमका काय अर्थ घ्यावा?" लॉराचा प्रश्न.

"नकारात्मक भूमिका" नॅथन उत्तरला.

मायकलनं हे मान्य केलं. तो म्हणाला, "काही वेळेस आपल्याला आपण घाबरलोय, हेच समजत नाही. ही गोष्ट ऐकताना मला एक प्रश्न खूपच आवडला- 'समज, तुला भीती वाटत नसती तर आता तू काय केलं असतंस?"

"मला भीती वाटो अथवा नाही, आवडो किंवा नावडो; बदल तर होत राहणारच. मला हेच या गोष्टीतून समजलं." जेसिका म्हणाली. "मला आठवतंय की, काही वर्षांपूर्वी आमची कंपनी एनसायक्लोपिडीयाचे सेट विकत असे. एका माणसानं आम्हांला सल्ला दिला की, आम्ही या सेटची सॉफ्ट कॉपी (जी सर्वांना कॉम्प्युटरवर वाचता येईल अशी कॉपी) विकावी. जेणेकरून ती कमीत कमी भांडवलात तयार होईल. शिवाय कमी किमतीत ती जास्तीत जास्त ग्राहकांपर्यंत पोहोचेल. पण आम्ही मात्र या कल्पनेला विरोध केला." जेसिकानं आपला अनुभव सांगितला.

"का बरं?" नॅथननं उत्सुकतेपोटी प्रश्न विचारला.

"कारण आमच्या व्यवसायाचा आधार म्हणजे घरोघरी जाणारे आमचे विक्रेते होते. आमच्या उत्पादनाच्या मूळ किमतीवर त्यांना जे कमिशन मिळायचं, त्यावरच ते विक्रेते टिकाव धरून होते. आम्ही अनेक वर्षे अशा प्रकारेच काम करत होतो आणि पुढंही अशाच प्रकारे काम करावं असं आम्हांला वाटत होतं."

“हे तुमचं ‘चीज’ होतं” नॅथन म्हणाला.

“हो! आणि हे चीज त्याच ठिकाणी राहावं असं आम्हांला वाटत होतं.”

“मला वाटतं, ही केवळ चीजची जागा बदलण्याविषयीची गोष्ट नाही. खरंतर ‘चीज’चं एक ठरावीक आयुष्य असतं आणि कधी ना कधी ते संपतंच.”

“शेवटी आम्ही बदललोच नाही. पण आमच्या एका प्रतिस्पर्ध्यानं काळाप्रमाणे बदलायचं ठरवलं. त्यामुळे आमची विक्री प्रचंड प्रमाणात घटली. सध्या तर आम्ही खूप अडचणीत आलोय. आमच्या क्षेत्रात आता तंत्रज्ञानातला नवा बदल येऊ पाहतोय. आमची कंपनी या बदलाला मुळीच तोंड देऊ इच्छित नाही. पण ही वृत्ती मुळीच योग्य नाही. आता माझीही नोकरी जाईल, असंच वाटू लागलंय मला!”

“चला, भूलभुलैयात जायची वेळ झाली आता!” कार्लोस ओरडला. जेसिकासह सगळे हसले.

“तू स्वतःवर हसू शकतेस, ही खूप चांगली गोष्ट आहे.” कार्लोस जेसिकाला म्हणाला.

“मी या गोष्टीतून नेमकं हेच तर शिकलो. हॉनं जेव्हा बदल स्वीकारला, तेव्हा तो स्वतःच्याच चुकांवर हसू शकला. त्याला स्वतःची चूक समजली.” फ्रँक म्हणाला.

“हेम नंतर बदलला असेल का आणि त्याला नवं चीज मिळालं असेल का?” एन्जेलानं विचारलं.

“हो कदाचित!” एलेन म्हणाला.

“मला नाही वाटत. काही माणसं कधीच बदलत नाहीत. पण त्यांना याची किंमत मोजावीच लागते. मी आमच्या वैद्यकीय व्यवसायातल्या काहीजणांबद्दल तरी असं नक्कीच म्हणू शकतो. अशा लोकांना वाटतं की, त्यांचा चीजवर हक्कच आहे. त्यामुळे चीज जागचं हलताच ती कमालीची दुःखी होतात, इतरांना दोष देतात. जुनं चीज सोडून पुढं वाटचाल करणाऱ्यांपेक्षा ते अशक्त होतात.” कोरी म्हणाली.

यावर नॅथन स्वतःशीच पुटपुटला, “जुनं चीज सोडायचं म्हणजे काय करायचं आणि ते सोडून नेमक्या कोणत्या दिशेनं पुढं जायचं, हाच माझ्यासमोरचा प्रश्न आहे.”

काही वेळ सर्वजण गप्प राहिले.

नॅथन म्हणाला, “देशात इतरत्र काय होतंय, हे आम्ही बघत होतो. पण त्याचा आमच्यावर परिणाम होणार नाही, असंच आम्हांला वाटायचं. मला वाटतं की, शक्य असताना आपण स्वतःहून बदल घडवले पाहिजेत. आपण स्वतःच आपलं चीज हलवलं पाहिजे.”

“म्हणजे?” फ्रँकनं विचारलं.

“जर आम्ही आमची सर्व छोटी दुकानं विकून मोठ्या दुकानांशी झुंज देण्यासाठी एकच

मोठं आणि अद्ययावत दुकान थाटलं असतं तर?" नॅथन म्हणाला.

"साहसाचा आनंद अनुभवा आणि चीजसोबत पुढं जा, असं हॉनं जेव्हा भिंतीवर लिहिलं तेव्हा त्याला कदाचित हेच तर सांगायचं होतं." लॉरा म्हणाली.

"मला वाटतं, काही गोष्टी कधीच बदलू नयेत. मी माझी तत्त्वं कधीच बदलणार नाही, असं ठरवलंय. पण 'चीज'सोबत मी पुढं जायला हवं होतं, असं मला आता वाटतंय." फ्रँक म्हणाला.

वर्गात सर्वाधिक शंका विचारणाऱ्या रिचर्डच्या मनात आतासुद्धा एक शंका निर्माण झाली, "मायकल, गोष्ट तर छानच होती. पण काय रे, तुम्ही तुमच्या कंपनीत या गोष्टीचा उपयोग कसा केला?"

रिचर्ड स्वतः एका मोठ्या बदलाला सामोरा जात होता. पण याची कोणालाच कल्पना नव्हती. तो नुकताच त्याच्या पत्नीपासून विभक्त झाला होता आणि 'मुलांचं संगोपन व करिअर' अशी तारेवरची कसरत करत होता.

मायकल म्हणाला, "मला वाटत होतं की, रोजचं काम करणं माझं कर्तव्य आहे. पण याशिवाय, मला भविष्यावर नजर ठेवायला हवी होती. आपण कोणत्या दिशेनं जातोय, याकडेसुद्धा लक्ष द्यायला हवं होतं.

"पण मी प्रत्येक दिवशी चोवीस तास समस्यांशी झगडत बसायचो. त्यात मला काहीच आनंद वाटत नव्हता. मी चक्रव्यूहात अडकलो होतो आणि त्यातून बाहेरही पडू शकत नव्हतो.

"पण 'हू मूव्ह्ड माय चीज' ही कथा ऐकली आणि हॉनं स्वतःला कसं बदललं हे जाणलं, तेव्हा मी नव्या चीजची कल्पनाचित्रं रंगवायला हवीत, असं मला वाटलं. माझ्यासोबत काम करणारे लोक स्वतःमध्ये बदल घडवायला तयार होतील आणि आम्ही सारेच यशस्वी होऊ, असं स्पष्ट कल्पनाचित्र रंगवणं आवश्यक होतं."

यावर एन्जेला म्हणाली, "हे खरंच खूप छान आहे. कारण माझ्या दृष्टीनं कथेतील सर्वांत महत्त्वाचा भाग तोच तर होता. हॉनं भीतीवर मात केली आणि मनात नव्या चीजचं 'कल्पनाचित्र' रेखाटलं. त्यामुळेच भूलभुलैयात फिरणं हॉला आता आनंददायी वाटू लागलं. त्यामुळेच शेवटी तो यशस्वी झाला."

रिचर्ड काहीसा वैतागून म्हणाला, "आमची मॅनेजर मला नेहमी सांगत असते की, आपल्या कंपनीत परिवर्तनाची गरज आहे. मला वाटायचं, ती केवळ मलाच बदलायला सांगत आहे. त्यामुळे तिचं बोलणं मला आवडत नसे. 'नवं चीज' काय असतं, हे तर मला माहीतच नव्हतं. ती नेमकं काय सांगायचा प्रयत्न करतेय आणि त्यामुळे माझा काय फायदा होणार आहे, हे मला त्यावेळी समजतच नव्हतं.

“नव्या चीजचं कल्पनाचित्र रंगवणं आणि त्याचा आनंद घेणं, हा विचार मला आवडला. त्यामुळे सर्वकाही सोपं वाटतं, भीती कमी होते आणि बदलाशी जुळवून घेताना आनंद मिळतो. हा प्रयोग मला घरी करता येईल. माझी मुलं जीवनात कधीही बदल होता कामा नये, असा विचार करतात. बदल घडताच ती नाराज होतात. मला वाटतं, ती भविष्याला घाबरतात. पण मीच माझ्या मुलांसाठी 'नव्या चीज'चं चित्र रेखाटलेलं नाही. मी असं चित्र रेखाटायला असमर्थ आहे.”

काही क्षण शांततेत गेले. सारे जण आपल्या कौटुंबिक आयुष्याबाबत विचार करण्यात गढून गेले होते.

एलेन म्हणाला, “तुम्ही सर्वजण केवळ व्यवसायाबद्दल चर्चा करताय. पण ही कथा ऐकताना माझ्या मनात मात्र कुटुंबाचा विचार येत होता. माझ्या दृष्टीनं माझे सध्या असणारे नातेसंबंध हे जुन्या चीजसारखे झाले आहेत. त्यावर बुरशी जमली आहे.”

यावर कोरीनं हसून सहमती दर्शवली, “मलाही हेच वाटतं. आता मला माझे बिघडलेले नातेसंबंध तोडण्याची गरज आहे.”

एन्जेला म्हणाली, “पण 'जुनं चीज' म्हणजे 'आपलं जुन्या पद्धतीनं वागणं' असंही असू शकेल. आपले नातेसंबंध बिघडवणारी वागण्याची जुनी पद्धत आपण सोडायला हवी. विचार करण्याचे आणि इतरांशी वागण्याचे नवे पर्याय शोधायला हवेत.”

“वा! किती छान मुद्दा आहे हा. नवं चीज म्हणजे त्याच माणसांसोबत नवीन संबंध जुळवणं.” कोरी म्हणाली.

“मला वाटला होता, त्यापेक्षाही सखोल अर्थ दडलाय या कथेत. जुने संबंध तोडण्याऐवजी जुनी वर्तणूक बदलावी. अन्यथा आपण पूर्वीसारखंच वागत राहिलो, तर त्याचे परिणामही स्वीकारायला हवेत.” रिचर्डनं पुष्टी दिली.

रिचर्ड पुढं म्हणाला “केवळ नोकरी बदलण्यापेक्षा मला असा कर्मचारी बनलं पाहिजे, जो कंपनीला बदलाच्या प्रक्रियेत मदत करेल. मी असं आधीच केलं असतं, तर आज माझी नोकरी टिकली असती.”

बेकी दुसऱ्या शहरात राहत होती, पण खास या कार्यक्रमासाठी आली होती. ती म्हणाली, “मी 'हू मूव्हड् माय चीज' ही लघुकथा आणि त्यावरच्या सर्वांच्या प्रतिक्रिया ऐकत होते, तेव्हा मला स्वतःवरच हसू आलं. मीसुद्धा हेमसारखीच होते. बदल म्हटलं की मी नाक मुरडत असे आणि मला बदलाची भीतीही वाटत असे. पण केवळ मीच नव्हे, तर सर्वजण असंच वागतात, हे मला माहित नव्हतं. काय माहित, माझ्या मुलांनासुद्धा चुकून ही सवय लागली नसेल ना?

“पण बदल चांगल्यासाठीसुद्धा असू शकतो, हे आपण विसरून जातो. आपण उगीचच काळजी करत बसतो.

“मला अजूनही आठवतंय, माझा मुलगा हायस्कूलमध्ये होता. माझ्या नवऱ्याच्या बदलीमुळे आम्हांला इलिनॉइसहून व्हर्माउंटला जावं लागलं. याच बदलामुळे माझा मुलगा दुःखी झाला. कारण त्याला इलिनॉइस सोडवत नव्हतं.

तो एक उत्तम जलतरणपटू आहे; पण व्हर्माउंटच्या शाळेत मात्र जलतरण संघच नव्हता. त्यामुळेच तो जुनं शहर सोडायला तयार नव्हता.

“व्हर्माउंटला गेल्यावर मात्र तो तिथल्या पर्वतांच्या प्रेमातच पडला. तो स्कीईंग शिकला, कॉलेज टीमसाठी खेळू लागला. आता तो कोलोरेडोमध्ये मजेत जगतोय.

“जर आम्ही सर्वांनी मिळून चीजची गोष्ट ऐकली असती, तर आमच्या कुटुंबातला तणाव बऱ्याच अंशी कमी झाला असता!”

बेकीच्या या बोलण्याला दुजोरा देत जेसिका म्हणाली, “घरी गेल्यावर सर्वांना ही गोष्ट सांगावी, अशी माझी इच्छा आहे. मी मुलांना विचारेन की, त्यांच्या नजरेत मी कोण आहे-स्निफ, स्करी, हेम की हॉ? आणि हो, या चार पात्रांपैकी ती स्वतः कोणासारखं वागतात?

“आमच्या कुटुंबाचं जुनं चीज काय आहे आणि आमच्यासाठी आता नवं चीज काय असू शकतं, हेदेखील मी मुलांना विचारेन.”

“किती छान कल्पना आहे!” रिचर्ड म्हणाला.

“मला वाटतं की, आता मी हॉप्रमाणे वागेन. चीज हलताच मी स्वतःत बदल घडवून आणेन, शिवाय बदलांचा आनंद घेईन. सेनादल सोडण्याबाबत चिंतित असलेल्या आणि बदलाच्या परिणामांना घाबरलेल्या माझ्या मित्रांनाही मी ही कथा सांगेन. मग त्यावर काही चर्चा होऊ शकेल.” फ्रँक म्हणाला.

मायकल म्हणाला “आम्ही याच पद्धतीनं आमच्या व्यवसायात सुधारणा केली. चीजच्या कथेतून आम्ही काय शिकलो, यावर आमच्यात बरीच चर्चा झाली. बदलासंदर्भात चर्चा करण्यासाठी या गोष्टीमुळे आम्हांला एक नवी परिभाषा लाभली. ही भाषा फारच परिणामकारक ठरली. विशेष म्हणजे, कंपनीच्या तळागाळातल्या माणसांपर्यंतसुद्धा ही भाषा पोहचू शकली.”

मायकलच्या या बोलण्यावर नॅथननं विचारलं, “कसं बरं?”

“कंपनीतल्या बऱ्याच लोकांकडे बदल हाताळण्याची हातोटीच नव्हती. त्यामुळे एखाद्या वरिष्ठानं बदल सुचवताच त्यांना वाटायचं की, आता आपली काही धडगत नाही. याचा परिणाम म्हणजे, ही मंडळी बदलालाच विरोध करू लागली.

“अगदी स्पष्ट सांगायचं तर, जो बदल इतरांनी लादलाय असं वाटतं त्याला नेहमी विरोधच होतो. पण माझं दुर्दैव की, मी चीजची गोष्ट ऐकायला खूप उशीर केला!” मायकलनं त्याची निराशा व्यक्त केली.

“पण असं का म्हणतोस मायकल?” कार्लोसनं विचारलं.

“कारण बदल घडवून आणेपर्यंत आमच्या व्यवसायाची स्थिती खूपच खालावली होती. आम्हांला चक्क कर्मचारीकपात करावी लागली. त्यात काही जवळचे मित्रही होते.

“हे सगळं खूपच त्रासदायक होतं. तरीही प्रत्येकाचं म्हणजे कंपनीत असणाऱ्या किंवा कंपनीतून बाहेर पडणाऱ्या लोकांचं म्हणणं होतं की, चीजच्या या गोष्टीमुळे त्यांना एक वेगळीच दृष्टी लाभली.

“या गोष्टीमुळे त्यांच्यात बदलत्या परिस्थितीला भिडण्याचा आत्मविश्वास निर्माण झाला. जे लोक आता नवीन काम शोधणार होते, ते या कथेमुळे त्यांना खूपच मदत झाल्याचं सांगत होते.”

यावर एन्जेलानं विचारलं “त्यांना कोणत्या गोष्टीची सर्वाधिक मदत झाली?” मायकल म्हणाला “ते जेव्हा त्यांच्या भीतीपलीकडे पोहोचले, तेव्हा नवं चीज आपली वाट पाहत असल्याचं त्यांना जाणवलं. नव्या चीजचं मनात रंगवलेलं कल्पनाचित्र तर त्यांना खूप उपयोगी ठरलं. त्यामुळेच नवीन नोकरीसाठी मुलाखत देताना ते खूप चांगली कामगिरी करू शकले. बऱ्याच जणांना उत्तम नोकरीही मिळाली.”

“पण तुमच्या कंपनीत राहिलेल्या लोकांचं काय झालं?” लॉराचा प्रश्न. मायकल म्हणाला, “कंपनीच्या बदललेल्या कार्यपद्धतीविषयी तक्रार करण्याऐवजी ते म्हणाले, ‘आपलं जुनं चीज हलवण्यात आलं आहे. चला, आता नवं चीज शोधू.’ यामुळे वेळ तर वाचलाच पण तणावही कमी झाला.

“जे लोक परिवर्तनाला विरोध करत होते, त्यांनाही याचा फायदा लक्षात आला. त्यांनी परिवर्तन घडवून आणायला सुरुवात केली.”

कोरी म्हणाली “असं का झालं असावं? कदाचित इतरांच्या दबावामुळे त्यांनी स्वतःमध्ये हे परिवर्तन घडवलं असावं. बहुतेक कंपन्यांमध्ये नेमकं काय घडतं? बदल घडताच तो लोकांना चांगला वाटतो की वाईट?”

“अगदी वाईट!” फ्रँक उत्तरला.

“खरंय! पण यामागे काय कारण असावं?” मायकल म्हणाला.

“लोकांची इच्छा असते की, परिस्थिती ‘जैसे थे’ असावी. त्यामुळेच त्यांना बदल नेहमी वाईट वाटतो. एखादा महाभाग जेव्हा बदल वाईट असल्याचं म्हणतो, तेव्हा इतर लोकही त्याला दुजोरा देतात.” कार्लोसनं स्पष्ट केलं.

“होय. आता हा त्यांचा काही स्वतंत्र विचार नसतो. पण केवळ सर्वजण ‘बदल वाईट आहे’ असं म्हणत असल्यामुळे तेदेखील हा विचार मान्य करतात. हाच तो दबाव! कोणत्याही कंपनीत हा दबावच बदलाला विरोध करत असतो.” बेकी म्हणाली.

“नेमकी हीच गोष्ट कुटुंबात आईवडील आणि मुलं यांच्यात घडत असेल ना? तुमच्या कंपनीतल्या लोकांनी चीजची गोष्ट ऐकल्यानंतर परिस्थितीत कसे बदल घडले, हे सांगाल का?” बेकीचा प्रश्न.

“लोक बदलले. कारण आपली अवस्था हेमसारखी व्हावी, असं त्यांना मुळीच वाटत नव्हतं.” मायकलच्या या बोलण्यावर सर्वजण हसले, अगदी नॅथनसुद्धा! नॅथन म्हणाला, “किती मस्त गोष्ट आहे ना ही! मला वाटतं, माझ्या घरातल्या सदस्यांना हेमसारखं वागायची मुळीच इच्छा नसणार. कदाचित ते बदलूही शकतील. तू ही गोष्ट आपल्या मागच्याच भेटीत का नाही सांगितलीस?”

मायकलनं आता शेवटचा विचार मांडला “आम्हांला चांगला अनुभव येताच आम्ही ही गोष्ट व्यवसायातील कित्येक सहकार्यांना ऐकवली. कारण त्यांची कंपनीसुद्धा परिवर्तनाचा सामना करत असेल, असा आमचा अंदाज होता. आम्ही त्यांच्यासाठी नवीन चीज होऊ शकू, त्यांच्या यशात महत्त्वाची भूमिका बजावू शकू, असं आम्हांला वाटलं. परिणामी आम्हांलासुद्धा व्यवसायात फायदा झाला.”

आपल्याला सकाळी लवकर कामाची सुरुवात करायचीय, हे आठवताच जेसिका घड्याळाकडे नजर टाकत म्हणाली “मित्रांनो, आता हे चीजस्टेशन सोडून मी नवं चीज शोधण्यासाठी बाहेर पडते... बाऽऽऽय!”

यावर सगळे हसले. त्यांनी एकमेकांचा निरोप घेतला. खरंतर त्यातल्या अनेकांना अजून खूप काही बोलायचं होतं. पण आता जाणं भाग होतं. जाताना सर्वांनी मायकलविषयी कृतज्ञता व्यक्त केली.

मायकल म्हणाला “तुम्हा सर्वांना ही गोष्ट इतकी उपयुक्त ठरली, याचा मला खूप आनंद होतोय. आता तुम्हीसुद्धा ही कथा इतरांना लगेच ऐकवा. जेणेकरून त्यांनाही फायदा होईल.”

लेखकाविषयी

स्पेन्सर जॉन्सन हे आंतरराष्ट्रीय कीर्तीचे ख्यातनाम तत्त्वज्ञ, वक्ते आणि लेखक आहेत. ते आपल्या पुस्तकांतून सामान्य माणसाच्या आयुष्याची अशी काही तत्त्वं सांगतात, ज्यांमुळे कोट्यवधी लोकांचं जीवन यशस्वी आणि तणावमुक्त झालं आहे. त्यांच्या पुस्तकांमध्ये यशस्वी आणि आनंदी जीवनाची सूत्रं सामावली आहेत.

“हे सर्वश्रेष्ठ लेखक अवघड विषय आणि समस्या निवडून त्यावर आयुष्यभर उपयोगी पडतील, अशी उत्तरं देतात”, असं जॉन्सन यांच्याबद्दल नेहमीच बोललं जातं.

त्यांच्या दहा इंटरनॅशनल बेस्टसेलिंग पुस्तकांमध्ये, ‘हू मूव्ह्‌ड् माय चीज? अॅन अमेझिंग वे टू डील विथ चेंजेस’, ‘द वन मिनिट मॅनेजर’ आणि ‘द प्रेझेंट’ यांचा समावेश आहे. जगातल्या सर्वाधिक लोकप्रिय व्यवस्थापन पद्धतीवर आधारित असणाऱ्या स्पेन्सर जॉन्सन यांच्या ‘द वन मिनिट मॅनेजर’ या पुस्तकासाठी केनेथ ब्लॅचर्ड यांनी सहलेखन केलं आहे. सर्वांत गुंतागुंतीच्या विषयावर अत्यंत साधे, सोपे आणि सरळ उपाय देण्यात डॉ. जॉन्सन यांचा हातखंडा आहे.

डॉ. जॉन्सन यांनी इतरही काही बेस्टसेलर पुस्तकं लिहिली आहेत. अचूक निर्णय कसा घ्यावा यावर आधारित ‘येस ऑर नो’, लहान मुलांसाठी ‘व्हॅल्यू टेल्स’ आणि वन मिनिट मालिकेतली ‘द वन मिनिट सेल्सपर्सन’, ‘द वन मिनिट मदर’, ‘द वन मिनिट फादर’, ‘द वन मिनिट टीचर’, ‘द वन मिनिट फॉर युअरसेल्फ’ अशी अनेक पुस्तकं त्यांच्या नावावर जमा आहेत.

त्यांच्या शैक्षणिक पार्श्वभूमीबद्दल सांगायचं तर, त्यांनी युनिव्हर्सिटी ऑफ सदर्न कॅलिफोर्नियातून मानसशास्त्रात बी.ए. पदवी, रॉयल कॉलेज ऑफ सर्जन्समधून एम.डी. पदवी आणि मेयो क्लिनिक अॅन्ड हार्वर्ड मेडिकल स्कूलमधून मेडिकल क्लर्कशिप प्राप्त केली आहे.

डॉ. जॉन्सन हे हृदयासाठी पेसमेकर शोधणाऱ्या मेडिट्रॉनिक या संस्थेत ‘मेडिकल डायरेक्टर, कम्युनिकेशन्स’ या पदावर होते. ते ‘द इन्स्टिट्यूट फॉर इंटरडिसिप्लिनरी

स्टडीज'चे रिसर्च फिजिशियन होते. तसेच 'सेंटर फॉर द स्टडी ऑफ द पर्सन' आणि कॅलिफोर्निया विद्यापीठाच्या 'स्कूल ऑफ मेडिसीन'चे सल्लागार होते.

सीएनएन, द टुडे शो, लॅरि किंग लाइव्ह, टाइम मॅगझिन, युएसए टुडे, द वॉल स्ट्रीट जर्नल आणि युनायटेड प्रेस इंटरनॅशनल अशा प्रसारमाध्यमांद्वारे त्यांच्या पुस्तकांचा अनेकदा उल्लेख करण्यात येतो.

स्पेन्सर जॉन्सन यांच्या पुस्तकांच्या चार करोडहून अधिक प्रती जगभरात बेचाळीसहून अधिक भाषांत वाचल्या जातात.